

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ANTON GOLOB

Zgodovina odnosov med ZDA in evropskimi integracijami

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ANTON GOLOB

Mentorica: doc. dr. Cirila Toplak

Zgodovina odnosov med ZDA in evropskimi integracijami

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

Zgodovina odnosov med ZDA in evropskimi integracijami

Odnosi med Evropo in ZDA so stari toliko, kot so stare Združene države. Intenzivnejši pa so vzniknili na začetku hladne vojne, ko so ZDA potrebovale močne zaveznike v Evropi v boju proti komunističnemu vzhodnemu bloku. Po drugi svetovni vojni so se evropski voditelji odločili nadomestiti medsebojno destruktivnost z gospodarskim sodelovanjem in povezovanjem. Tako so ena za drugo začele nastajati evropske skupnosti, ki so bile predhodnice današnje Evropske unije. Američani so bili od samega začetka podporniki gospodarskega združevanja, ki je prineslo ekonomsko rast in boljše pogoje za trgovino. Po drugi strani pa so po tistem nasprotovali pretesnemu političnemu sodelovanju, ki bi lahko ogrozil njihovo hegemonijo. Odnosi med zahodno Evropo in ZDA so se začeli prvič zaostrovati v začetku sedemdesetih let, ko evropske države, samozavestne od gospodarske moči, niso več želele za vsako ceno slediti Američanom. Po padcu železne zavese je prišlo do velikih družbeno-političnih sprememb, ki so odnos med ZDA in Evropo drastično spremenile. Gospodarski odnosi so postali najintenzivnejši. Trgovina in naložbe med EU in ZDA so se zelo razmahnile, gospodarstvo se je izredno prepletalo. Medtem je čezatlantski politični odnos kar nekajkrat zašel v krizo, predvsem zaradi vedno večje želje Unije oz. nekaterih njenih članic, da postanejo svetovna politična velesila.

Ključne besede: Evropska unija, ZDA, evropske skupnosti, integracijski procesi.

The history of the relationship between the United States of America and the European Integrations

The relations between Europe and the USA are going back to the birth of the US. Intensive relations have started at the beginning of the Cold War, when US needed a strong ally in Europe to be the counter weight to the Eastern Block. After the World War II, the European leaders decided to exchange the interactional destructivity with the economic cooperation and integration. This was also a platform for the birth of the European Communities that were the predecessors of the today's EU. The Americans were from the very beginning supporters of the economic integration that reflected in the economic growth and better trade conditions. On the other hand they quietly disapproved against the tight political cooperation that could threaten their hegemony. The relations between the Western Europe and the US started having the downfall in the beginning of the seventies, when European countries, because of the high self esteem, which was the effect of a strong economic growth, did not want to follow the Americans for any given price. After the fall of the Iron Curtain, came to the huge social and political changes, that resulted in a drastic change of the relationship between the US and Europe. Most intense became the economic relationships. There was a wide spread of the trade and investments and a high integration of the economy. Meanwhile, there were some transatlantic political crisis, mostly because of the need of the EU or some of there parties to become a worldwide political superpower.

Key words: European Union, USA, European Communities, integrational processes.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

- EFTA - European Free Trade Association; Evropsko združenje za prosto trgovino
- EGS - Evropska gospodarska skupnost
- EPS - Evropsko politično sodelovanje
- ES - Evropska skupnost
- ESPJ - Evropske skupnosti za premog in jeklo
- EU - Evropska unija
- EURATOM - Evropska skupnosti za jedrsko energijo
- EVOP - Evropska varnostna in obrambna politika
- KVSE - Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi
- NATO - North Atlantic Treaty Organisation; Pogodba o ustanovitvi Severnoatlantske zveze
- NDR - Nemška demokratična republika
- NTA - Nova transatlantska agenda
- OECD - Organization for Economic Cooperation and Development; Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
- OEES - Organizacijo za evropsko ekonomsko sodelovanje
- OVSE - Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi
- OZN - Organizacija združenih narodov
- SE - Svet Evrope
- SZ - Sovjetska zveza
- SZVP - Skupna zunanja in varnostna politika
- VB - Velika Britanija
- WEU - Western European Union; Zahodnoevropska Unija
- WTO - World Trade Organization; Svetovna trgovinska organizacija
- ZDA - Združene države Amerike
- ZRN - Zvezna republika Nemčija

KAZALO

KAZALO	5
1. UVOD.....	7
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN PREDMETA PROUČEVANJA	8
1.2 CILJI PROUČEVANJA	8
1.3 METODOLOŠKI OKVIR.....	8
1.4 HIPOTEZE	9
2. ZGODOVINA ODNOSOV MED ZDA IN EVROPSKIMI DRŽAVAMI OD NASTANKA ZDA DO KONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE.....	10
2.1 NASTANEK ZDA.....	11
2.2 ODNOSI MED ZDA IN EVROPSKIMI SILAMI V 19. STOLETJU.....	12
2.3 20. STOLETJE DO DONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE.....	13
2.3.1 Prva svetovna vojna	14
2.3.2 Druga svetovna vojna	15
3. ODNOSI MED EVROPSKIMI DRŽAVAMI IN ZDA PO LETU 1945	19
3.1 OBNOVA IN PRVI ZAČETKI POVEZOVANJA EVROPE.....	20
3.1.1 Ideja o »Združenih državah Evrope«.....	22
3.2 NASTANEK ZVEZE NATO	24
3.3 ZAČETKI EVROPSKEGA GOSPODARSKEGA POVEZOVANJA	26
3.3.1 Nastanek Evropske skupnosti za premog in jeklo	27
3.3.2 Nastanek Evropske gospodarske skupnosti	30
3.3.3 Nastanek Evropske skupnosti za jedrsko energijo.....	31
3.4 TEŽNJE PO OSAMOSVOJITVI IZPOD AMERIŠKEGA VPLIVA.....	32
3.4.1 Elizejska pogodba	33
4. ODNOS MED EVROPSKO SKUPNOSTJO IN ZDA	34
4.1 NASTANEK EVROPSKE SKUPNOSTI	34
4.2 ZAOSTRITEV ODNOSOV Z ZDA.....	35
4.3 PONOVA OTOPLITEV	38
4.3.1 Vstop Velike Britanije v ES.....	38
4.3.2 Gymniški sporazum	39
4.3.3 Helsinška sklepna listina.....	40
4.4 OSEMDESETA LETA.....	42
4.4.1 Reagan – Thatcher	43

5. ODNOSI MED EVROPSKO UNIJO IN ZDA.....	45
5.1 NASTANEK EVROPSKE UNIJE	45
5.1.1 Struktura Evropske unije po Maastrichtski pogodbi.....	46
5.1.2 Amsterdamska pogodba.....	47
5.2 ODNOSI MED EU IN ZDA V DEVETDESETIH LETIH.....	48
5.2.1 Politični in gospodarski odnosi.....	48
5.2.2 Varnostno-obrambni odnosi.....	55
6. ODNOSI MED EU IN ZDA DANES	58
6.1 ODNOSI PO 11. SEPTEMBRU 2001	58
6.2 POLITIČNI IN GOSPODARSKI ODNOSI.....	60
6.2.1 Trojanski konji	64
6.2.2 Trgovinski spori	65
6.3 VPRAŠANJE VARNOSTI EU	66
7. ZAKLJUČEK IN RAZMIŠLJANJE O PRIHODNOSTI ODNOSOV	69
8. LITERATURA IN VIRI:	73
8.1 INTERNETNI VIRI:	75

1. UVOD

V zadnjem času svetu narekujejo politično, gospodarsko, kulturno in socialno življenje predvsem dva pola zahodnjaške moči, ki sta že od nekdaj tesno povezana. To sta Združene države Amerike (ZDA) in države zahodne Evrope, ki so danes združene v Evropsko unijo (EU). Njun odnos in vpliv na svet se je skozi zgodovino spreminjal. ZDA so kot civilizacijski podaljsek oz. kot konglomerat zahodnoevropskih kultur ostale vedno tesno povezane z Evropo. Izjema je morda le obdobje ameriškega izolacionizma v devetnajstem stoletju do prve svetovne vojne, ki ga je uvedla Monrojeva doktrina leta 1823. Ampak tudi v tem obdobju je bilo pretrgano le politično sodelovanje, vse ostale oblike navezanosti so ostajale. Do konca devetnajstega stoletja sta evropski sili Velika Britanija (VB) in Francija izgubili gospodarsko premoč, ki sta jo imeli ter naziv najmočnejše države na svetu prepustili ZDA, ki so primat obdržale vse do danes.

Ko so evropske države, nekdanje velesile, sprevidele, da so zaradi sebičnih lastnih interesov, ne samo pahnile staro celino v dve uničujoči vojni, temveč tudi izgubile vodilno vlogo v svetu, so se začele povezovati. V želji pridobiti nazaj nekdanjo moč in vpliv ter postati nekakšen nasprotni pol Združenim državam, so začele najprej z gospodarskim nato pa še s političnim zблиževanjem. Gospodarsko povezovanje, ki se je začelo z idejo združitve francoske in nemške premogovne in jeklarske proizvodnje, kar bi v prihodnje preprečilo spopade med državama, se je izkazalo kot zelo dobra poteza, saj je evropski gospodarski trg že danes eden najmočnejših, v prihodnje pa se namerava še krepiti.

Veliko večje težave imajo države Evropske unije s političnim povezovanjem. Že države same, še bolj pa njihovi državljani, se zelo nerade odpovedo delu suverenosti, kar je predpogoj za delovanje takšnega *sui generis* subjekta kot je EU. Če se ozremo nazaj v konec 18. stoletja, vidimo, da tudi združevanje ZDA ni potekalo tako gladko, kot so si zamislili njihovi ustanovni očetje (founding fathers). In že tukaj, pri samem postopku »nastajanja« obeh subjektov, opazimo, da imata ZDA in EU veliko skupnega.

V tem diplomskem delu bom orisal zgodovino odnosov med ZDA in EU ter njenimi predhodnicami. Na kratko bom predstavil tudi zgodovino odnosov med ZDA in evropskimi državami preden so se začele le-te, po koncu druge svetovne vojne, povezovati. Glede na to, da obravnavana subjekta predstavljata trenutno najmočnejša pola moči na svetu, bom poskušal nakazati perspektive za nadaljnji odnos med njima. ZDA in EU se bosta namreč morali odločiti ali se bosta proti ostalim, starim in na novo nastajajočim centrom gospodarske moči borili skupaj ali ločeno.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN PREDMETA PROUČEVANJA

Predmet proučevanja je bila predvsem Evropska unija – od samih začetkov združevanja, do današnjih dni. V povezavi z EU sem proučeval Združene države Amerike, še posebej njihov vpliv na evropsko povezovanje ter odnose med obema subjektoma.

1.2 CILJI PROUČEVANJA

Cilj je bil prikazati razvoj, prispevke in potencialne evropskega in ameriškega sodelovanja, tako na politični, varnostni kot tudi na gospodarski ravni.

1.3 METODOLOŠKI OKVIR

Delo sem razdelil v več sklopov. V prvem delu opisujem kratko zgodovino odnosov med Evropo in ZDA od odkritja Novega sveta do padca fašizma v Evropi. Sledi natančnejši pregled dogajanja okrog nastankov evropskih skupnosti, njihovega delovanja in sodelovanja z ZDA. Nadaljujem s stanjem po nastanku EU ter z aktualnim stanjem po 11. septembru 2001. Na koncu sem zapisal še nekaj misli o nadaljnjem odnosu med obravnavanima subjektoma.

Da bi lahko preveril postavljene hipoteze, sem uporabil zgodovinsko in primerjalno analizo. Analiziral sem tako primarne (pogodbe o evropskih skupnostih, Maastrichtska

pogodba, Amsterdamska pogodba, razne pogodbe in sporazume med ZDA in evropskimi skupnostmi oz. EU) kot sekundarne vire.

1.4 HIPOTEZE

Zastavil sem si dve hipotezi, ki jih bom skušal skozi diplomsko delo potrditi oz. zavreči:

- a) ZDA so imele zaradi gospodarskih, političnih in varnostnih koristi, pomembno vlogo pri nastajanju Evropske unije.
- b) Če hoče Evropska unija postati pomemben akter na svetovnem političnem in gospodarskem prizorišču, se mora znebiti prevelikega ameriškega vpliva.

2. ZGODOVINA ODNOSOV MED ZDA IN EVROPSKIMI DRŽAVAMI OD NASTANKA ZDA DO KONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE

V tem poglavju bom na kratko orisal zgodovino odnosov med evropskim kontinentom in ZDA do konca druge svetovne vojne. To je pomembno zato, da vidimo kakšni so bili odnosi med akterji v preteklosti, pred začetkom evropskega povezovanja ter da spoznamo dejavnike, ki so v končni fazi veliko prispevali k dejanskemu povezovanju med evropskimi narodi. Najtežje se je bilo odločiti, koliko nazaj v preteklost se bom vrnil s tem orisom, saj odnosi med evropskim in severnoameriškim kontinentom obstajajo vse od samega odkritja tega leta 1492¹. Odločil sem se, da je zgodovino odnosov med ZDA in EU najbolje začeti proučevati takrat, ko so se ti pojavili oz. takrat, ko so se pojavili zametki evropskega povezovanja. Težava se pojavi, ker nekateri zgodovinarji pomikajo letnice začetka združevanja evropskega kontinenta tudi stoletja bolj v preteklost. To opravičujejo z dejstvom, da so se začeli evropski narodi takrat zavedati »evropejstva« – skupnih civilizacijskih in kulturnih vrednot napram drugim narodom. Vsekakor se moramo zavedati, da začetki EU ne segajo k prvim, bolj ali manj mitskim, fantazijskim in utopičnim omembam besede Evropa, kot tudi ne k preteklim »evropskim imperijem«². Potemtakem bi moral zgodovinski oris začeti s samim Kolumbovim odkritjem Amerike, saj so v tistem času že prevladovala močna evrocentrična čustva. Ker sami začetki EU segajo v leta takoj po drugi svetovni vojni, ko je najprej nastala Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ), nato pa še Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Euratom, ki so se sčasoma združile in preoblikovale v EU, sem se odločil, da natančnejšo analizo začnem po letu 1945.

Za začetek bom le na kratko osvetlil nekatere, za oba subjekta proučevanja pomembne, dogodke pred koncem druge svetovne vojne, ki so tako ali drugače vplivali na povojno združevanje na evropskem kontinentu.

---

¹ Ameriko naj bi prvi odkril norveški Viking Leif Eriksson, ki je okrog leta 1000 jadral zahodno od Grenlandije in pristal na ozemlju današnje Kanade.

² Vsi ti imperiji so namreč bili nekakšno povezovanje evropskega kontinenta (Rimski imperij, imperij Karla Velikega, Napoleonov imperij in ne nazadnje tudi nacistični Tretji rajh).

2.1 NASTANEK ZDA

Prvi relevanten dogodek je prav gotovo razglasitev neodvisnosti trinajstih angleških kolonij v Severni Ameriki leta 1776. Že pred razglasitvijo neodvisnosti se je med kolonijami in Veliko Britanijo razmahnila vojna, ki je še samo pospešila težnje kolonistov po samostojnosti. V vojni so, poleg Britancev, na obeh straneh sodelovali tudi drugi evropski narodi. Britanska vlada je po Evropi nabirala vojaške plačance za boj proti kolonistom. Uspešni so bili predvsem v nemških deželah, saj se je v Severno Ameriko na strani Britancev odpravilo skoraj 30.000 Nemcev. Na strani Georgea Washingtona³ so se prav tako bojevali vojaki iz Evrope, le da so bili ti višjih plemiških in vojaških nazivov in so zato odločilno pripomogli k boljši izurjenosti in taktiki celinske vojske. Kolonistom je najbolj pomagala Francija, ki je z njimi leta 1778 podpisala prijateljsko in trgovinsko pogodbo. S tem se je zavezala, da jim bo gmotno in vojaško pomagala vzpostaviti samostojnost⁴. Omenjeno zavezništvo je nato sprožilo vojno med Veliko Britanijo in Francijo, v katero se je na koncu vmešala še Španija.

Pisci ameriške Deklaracije o neodvisnosti in kasneje ameriške ustave so se zgledovali po francoskih razsvetljenskih mislecih Voltairu, Robesspierru in Montesquieu ter njegovem konceptu o uravnovešenju politične moči⁵. Njihov boj za demokratično, ustavno republiko je podžgal francosko revolucijo, katere ideje so se nato – z Napoleonovimi osvajanji – razmahnile po celi Evropi. V Združenih državah so številni na francosko revolucijo gledali z navdušenjem in simpatijami, saj je potrjevala njihov boj za demokratične spremembe. Pričakovali so, da se bodo ZDA, na podlagi sporazuma s Francijo iz leta 1788, vmešale v vojno proti Španiji in Veliki Britaniji. Prvi ameriški predsednik George Washington je modro preklinal določila tega sporazuma, kajti mlada država še ni bila pripravljena na novo vojno. S tem si je nakopal nejevoljo Francozov, s katerimi so se strasti pomirile leta 1800, ko je Napoleon formalno odvezal ZDA od sporazuma iz leta 1788 (glej Ferfila 2002: 489-490).

---

³ Združene kolonije ga na 2. celinskem kongresu razglasijo za vrhovnega poveljnika celinske vojske.

⁴ Da bi pokazali svoje medsebojno prijateljstvo in navezanost, je Francija podarila ZDA znameniti 93-metrski Kip svobode ob proslavi ameriške stoletnice samostojnosti.

⁵ Delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno, ki se medsebojno nadzorujejo in omejujejo.

Nadaljnje sodelovanje med ZDA in evropskimi državami je temeljilo predvsem na ameriškem kupovanju ozemelj zahodno od njihovih meja. Napoleon jim je prodal ogromno ozemlje Louisiane, Španci pa Florido in pravice do dežele Oregon na skrajnem zahodu ameriškega kontinenta.

V tem času je potekala tudi vojna med Veliko Britanijo (VB) in ZDA zaradi še vedno nerešenih zadev iz odcepitvene vojne. Britanci so imeli kar nekaj uspehov. Med drugim so okupirali Detroit in požgali Washington, vendar so bili zaradi predragih Napoleonovih vojn v Evropi prisiljeni intervencijo končati.

Po revoluciji se je začel prodor na prostrana območja na zahodu⁶, za kar so potrebovali veliko priseljencev. ZDA so z gospodarsko rastjo in ogromno možnostmi za zaposlitev, nepreglednimi polji, ki so jih nekaj časa delili celo zastonj, svobodo govora, veroizpovedi itd. postale obljubljeni dežela milijonov evropskih priseljencev, ki so prihajali iz revnejših in zatiranih slojev evropske družbe. V ZDA so videli obljubljeni deželo, saj so v njih za isto delo lahko zaslužili tudi do petkrat več kot v Evropi. V »novem svetu« so stopili v »ameriški loncu narodov« in postali Američani. V letih od 1803 do 1848 se je prebivalstvo ZDA skoraj potrojilo.

2.2 ODNOSI MED ZDA IN EVROPSKIMI SILAMI V 19. STOLETJU

ZDA so, v strahu pred posredovanjem držav svete alianse,⁷ z Monroejevo doktrino⁸ iz leta 1823 razglasile zahodno poloblo za njihovo interesno sfero. Razglasile so se za nekakšnega zaščitnika latinskoameriških držav, ki so se prav tako kot ZDA, osamosvojile

---

⁶ Obstaja ogromno razlik in tudi veliko podobnosti med širjenjem ZDA in EU. Podobno je to, da se obema subjektoma pridružujejo države, ki morajo izpolnjevati določene pogoje. Skupna je ideja o neki zaključeni geografski celoti – ZDA so ves čas stremele k temu, da pridejo do Pacifika. Podobno se želi celotna geografska Evropa tudi gospodarsko povezati. Obstaja še veliko podobnosti, ki so odraz evropskih želja, po čimboljšem posnemanju ZDA in tako postati nekakšne Združene države Evrope.

⁷ Sveta aliansa je nastala na dunajskem kongresu leta 1815 z namenom ohranjanja restavriranih režimov po koncu francoske revolucije in Napoleonovih vojn. Sestavljale so jo Avstrija, Prusija in Rusija. Njihova primarna naloga je bila ohranjanje statusa quo, zato so ob revolucijah posredovale po Evropi (Neapelj, Piemont, Španija).

⁸ Razglasi jo ameriški predsednik James Monroe v svojem letnem nagovoru kongresu, 2. decembra 1823.

evropske nadvlade. Prav tako so v omenjeni doktrini razglasili svojo nevtralnost glede evropskih zadev oz. svoj izolacionizem. S tem se je začelo dolgo obdobje ameriškega izolacionizma, ki je trajalo do srede prve svetovne vojne. V tem času se je država gospodarsko in ekonomsko izredno dvignila in že začela prehitevati evropske sile. Pred prvo svetovno vojno je obstajala domneva, da bodo ZDA do leta 1925 v industrijskem razvoju dohitele vse razvite industrijske evropske države. To se je potem zgodilo že leta 1917. In ne samo na industrijskem področju, temveč tudi na finančnem, tehnološkem in surovinskem. Premoč so nato v drugi svetovni vojni še utrdile (glej Benko 1997: 224-225). Benko (1997: 121) še pravi, da »ZDA v zadnjih dveh desetletjih 19. stoletja svoje ogromne ekonomske moči še niso prelile v politično in vojaško moč.« Vendar v glavnem »to velja za njihovo uveljavitev v »globalni« svetovni politiki, ne pa tudi za njihovo dejavnost na zahodni hemisferi in Daljnem vzhodu« (Benko 1997: 121).

Edini omembe vredni politični odnosi v času ameriškega izolacionizma v drugi polovici 19. stoletja med ZDA in evropskimi državami so potekali v času ameriške državljanske vojne,⁹ v katero se evropske države niso spuščale. Komunikacija je potekala predvsem s konfederacijsko stranjo, ki si je prizadevala pridobiti diplomatsko priznanje evropskih držav, še posebej Francije in Velike Britanije. Konfederacija se je namreč zavedala, da bo diplomatskemu priznanju tedanjih velesil sledila gospodarska pomoč, ki so jo nujno potrebovali. Tudi po koncu državljanske vojne so ZDA ostale zveste svoji izolacionistični politiki vse do vstopa v prvo svetovno vojno na strani antante.

2.3 20. STOLETJE DO DONCA DRUGE SVETOVNE VOJNE

V prvi polovici 20. stoletja so ZDA kljub svoji izolacionistični politiki kar dvakrat posredovale v pogubnih evropskih vojnah, jih skrajšale in vzpostavile mir. Prvič so posredovale v prvi svetovni vojni.

---

⁹ Ameriška državljanska vojna se začne leta 1861 z izstopom južnih zveznih držav iz zveze zaradi suženjskega vprašanja. Te so se nato povezale v Konfederacijo in se borile proti zvezi. Vojna se je končala leta 1865 z zmago zveze.

2.3.1 Prva svetovna vojna

Stanje ameriške nezainteresiranosti do evropskih zadev je trajalo vse do prve svetovne vojne. V drugi polovici leta 1914 se je v Evropi razmahnila obsežna vojna med centralnimi silami, katerih jedro sta bili Nemčija in Avstro-Ogrska ter silami antante, ki so jih sestavljale Velika Britanija, Francija in Rusija, s svojimi zavezniki. Obe vpleteni strani sta se trudili vplivati na ameriško javno mnenje in na ta način prepričati ZDA, da vstopijo v vojno na njihovi strani. ZDA so vse do vstopa v vojno razglašale svojo nevtralnost in celo poskušale pomiriti strasti. Vendar so poskusi predsednika Wilsona, tako tisti za pomiritev kot tudi tisti, da prepreči nemško podmorniško potapljanje ameriških ladij, v katerem je umrlo veliko državljanov ZDA, spodleteli. Zato so ZDA 6. aprila 1917 vstopile v vojno na strani antantnih sil in pospešile konec vojne. Ob tej odločitvi so se spopadali z občutnim nasprotovanjem državljanov, predvsem nemškega in irskega rodu.

»Odločilnega pomena za izid vojne je bil vstop ZDA vanjo, ki je bil pogojen z ekonomskimi in političnimi interesi te države – tudi njenimi naložbami v Veliki Britaniji in Franciji – vzpodbudilo pa ga je nemško podmorniško vojskovanje, /.../, oziroma odkritje proti ZDA izpeljane nemške mehanizacije v Mehiki« (Benko 1997: 159). Na odločitve za vstop v vojno in izbiro strani so vplivale tesne gospodarske in politične povezave z Veliko Britanijo in Francijo, katerim so ZDA že pred vstopom v vojno dajale posojila in dobavljale orožje. Zavedali so se, da se lahko z nemško zmago marsikaj spremeni; lahko bi izgubili investicije, trge in pomembnega partnerja v Evropi in njihovih kolonijah. Vstop ZDA s spočitimi in številčnimi silami je odločilno vplival na nadaljnji potek in hitrejši konec vojne. Saj so »do oktobra 1. 1918, na predvečer zavezniške zmage, /.../, Združene države poslale na francosko obalo več kakor 1.750.000 vojakov« (Ferfila 2002: 516).

Že med samo vojno je ameriški predsednik Woodrow Wilson izoblikoval sistem 14 točk, ki bi naj služile za povojno ureditev sveta, še najbolj pa Evrope. To je bil prvi poskus, da poskuša nekdo »od zunaj« rešiti nesoglasja in trenja med evropskimi narodi ter zagotoviti trajen mir na stari celini. S tem namenom je Wilson predlagal ustanovitev Društva

narodov, ki pa nikoli ni postalo taka organizacija, kot si jo je zamislil, saj ni bila sposobna reševanja mednarodnih sporov. To pa predvsem zato, ker ZDA po vojni niso ratificirale versajske pogodbe in niso vstopile v Društvo narodov, ampak so se ponovno umaknile v nekakšen navidezen političen izolacionizem.

Francija je po vojni zahtevala, da ji morajo ZDA in VB zagotoviti varnost pred morebitno ponovno agresijo Nemčije. To se z ameriškim umikom v izolacionizem ni zgodilo. Kot nekakšno nadomestilo za to garancijo lahko štejemo podpis Briand-Kellogovega pakta, ki je prepovedoval vojno kot sredstvo zunanje politike. Predlog zanj je podal francoski zunanji minister Briand ameriškemu kolegu Kellogu. Do leta 1930 so se paktu pridružile vse svetovne države razen štirih. Kljub temu pa, podobno kot Društvo narodov, ni imel pomembnejše vloge pri omejevanju oboroževanja in pri preprečevanju spopada, ki je sledil.

2.3.2 Druga svetovna vojna

S priključitvijo skupini zaveznikov, ki so jo sestavljale VB, Francija in Sovjetska zveza (SZ), so ZDA leta 1941 ponovno posegle v evropsko politiko. Pred tem so vztrajno ostajale pri svoji politiki nevmešavanja in bolj kot so se krepili totalitarizmi v Evropi in večja kot je postajala verjetnost spopada, bolj so krepili svojo nevtralistično zakonodajo, ki je prepovedovala trgovanje in dajanje posojil katerikoli državi v vojni, s ciljem za vsako ceno preprečiti vmešavanje ZDA v kakršnokoli neameriško vojno (glej Ferfila 2002: 521). Američani preprosto niso hoteli, da se ponovi situacija iz prve svetovne vojne, v katero so bili primorani vstopiti zaradi zaščite lastnih interesov v Veliki Britaniji in Franciji.

Ko pa se je začel Hitlerjev pohod po Evropi, so začele ZDA spreminjati svoje stališče. Vedno več je bilo tistih, ki so zagovarjali pomoč zahodnim demokracijam, čeprav so bili glasni tudi zagovorniki izolacionistične politike¹⁰. Tudi v Evropi so bili vedno glasnejši

---

¹⁰ Demokratski predsednik ZDA Franklin D. Roosevelt je že pred letom 1939 zagovarjal poseg ZDA v vojno na strani zahodnih demokracij, medtem ko je republikanska večina v kongresu temu nasprotovala.

tisti, ki so zahtevali ameriško posredovanje. Eden glavnih zagovornikov njihove intervencije je bil britanski predsednik vlade Winston Churchill¹¹. Marca 1941 so ZDA na podlagi Zakona o posojilu in najemu (Lend-and-lease-act) začele pošiljati orožje in opremo Veliki Britaniji in Sovjetski zvezi, ker so ocenile, da je to življenjskega pomena za obrambo ZDA. Vojna, ki je sledila, je bila najdražja v njihovi zgodovini, vendar je pomagala izveliči državo iz gospodarske krize, ki jo je pestila vsa trideseta leta, vse od gospodarskega zloma leta 1929.

Po nemškem napadu na SZ, ki je razdril dotedanji pakt Ribbentrop-Molotov,¹² je prišlo do situacije, ki je omogočala ponovno vzpostavitev diplomatskega sistema iz prve svetovne vojne. Ponovno sta se združila vzhod in zahod za ustavitev centra. Potrebovali pa so še ZDA za spremembo ravnotežja, saj so bili zavezniki brez njih kot nekakšen klub neobogljjenih. Churchill in Roosevelt sta 11. avgusta 1941 podpisala Atlantsko listino, v kateri sta opredelila osem skupnih načel. S tem je bil »veliki trikotnik« ponovno obujen, čeprav nekoliko presenetljiv, saj so bila načela zahodnih demokracij v nasprotju s sovjetskim sistemom (glej Davies 1997: 1025-1028). Države so v zasledovanju končnega cilja, ki je bil zlom fašizma in nacizma, potisnile družbeno-politične razlike v ozadje. To nam pove, kako zelo je bil ta cilj pomemben. »Malo je namreč primerov v zgodovini, ko so države z različnimi, celo antagonističnimi družbeno-ekonomskimi in političnimi sistemi sodelovale v boju zoper skupnega sovražnika« (Benko 1997: 274).

Hitler se ni imel namena spopadati z ZDA in je upal, da bo vojna na kontinentu končana pred njihovim posredovanjem. Računal je na to, da bodo Američane zamotili Japonci na Pacifiku in da se ti ne bodo spuščali v spopad na dveh frontah. Igral je tudi na karto zastraševanja in je, skupaj z Italijo, 11. decembra 1941, tri dni za tem, ko je ameriški kongres napovedal vojno Japonski, napovedal vojno ZDA. S tem so ZDA vstopile v drugo svetovno vojno tudi na evropskih tleh in ogromno pripomogle k zmagi zaveznikov, tako materialno kot z vojaško silo. Ob njihovem vstopu so bili zavezniki dokaj nemočni:

---

¹¹ Kot zanimivost naj povem, da je bil Winston Churchill pol Američan. Njegova mama je bila Newyorčanka.

¹² Tajni pakt sta 23. avgusta 1939 podpisala nemški in ruski zunanji minister. Z njim sta si Hitler in Stalin razdelila vzhodno Evropo. Pakt je imel tudi globlji pomen, saj je z njim Hitler navezal SZ nase in si zavaroval hrbet med operacijami v zahodni Evropi. Stalin pa si je s paktom pridobil čas za oboroževanje.

Francija je bila okupirana, VB že skoraj izčrpana, SZ pa se je do takrat dokaj neuspešno borila na ogromni vzhodni fronti. Z vstopom ZDA se je začelo razmerje sil v Evropi nagibati v prid zaveznikov.

Vzporedno z obsežnimi vojaškimi operacijami je potekala komunikacija med zavezniki na najvišji ravni. Šestindvajset držav članic antifašistične koalicije je 1. februarja 1942, na podlagi Atlantske listine, podpisalo Washingtonski dogovor, v katerem so bili določeni cilji boja zoper sovražnika in zaveza, da ne bodo podpisale separatnega miru z njim. Ta skupina držav je tvorila jedro, iz katerega se je po vojni razvila Organizacija združenih narodov (OZN).

Najpomembnejši so bili t.i. sestanki »velikih treh«: ameriškega predsednika Roosevelta, britanskega premierja Churchilla ter sovjetskega voditelja Stalina. Že pred ameriškim vstopom v vojno sta se sestala Churchill in Roosevelt in podpisala Atlantsko listino, ki je na nek način napovedovala skorajšnji dejanski ameriški vstop v vojno. Nato so sledile konference v Teheranu (december 1943), na Jalti (februar 1945) in v Potsdamu (junij 1945), kjer so zavezniki določili vojne cilje, se dogovarjali o nadaljnjem poteku vojaških akcij, o povojni ureditvi sveta, še posebej Evrope ter načrtali delovanje nove univerzalne mednarodne organizacije – OZN.

Od srede leta 1943 se je začelo ozemlje pod kontrolo Nemškega rajha v Evropi krčiti. Američani in Britanci so se izkrkali na Siciliji in napredovali naprej po Italiji proti Rimu, predvsem zato, ker je Stalin zahteval drugo fronto in ker še niso bili pripravljeni za izkrcanje v Franciji. Osmega septembra 1943 je Italija kapitulirala, sredi oktobra pa vstopila v vojno na strani zavetnikov. Sledila je operacija Overlord z zavezniškim izkrcanje na »dan D«, 6. junija 1944, v Normandiji. Po hudih začetnih bojih in velikih izgubah je prišlo do razmeroma lahkega prodiranja proti Nemčiji. Tudi na vzhodni fronti je prišlo do preobrata. SZ je bila po obsežnih ofenzivah v sredini avgusta 1944 že na mejah predvojne Nemčije. »Hitlerjev ožajoči se imperij se ni mogel primerjati z združenimi sredstvi ameriške industrijske moči, ruske človeške sile in virov Britanskega imperija« (Davies 1997: 1036). Poraz Nemčije je bil samo vprašanje časa. Kapitulacija je bila podpisana 7. maja 1945. Zavezniki so Nemčijo razdelili na štiri okupacijske cone, ki

so jih zasedli Američani, Sovjeti, Britanci in Francozi, in v njih uvedli vojaško upravo. Enako so razdelili Avstrijo in obe glavni mesti Berlin in Dunaj.

Bolj kot je postajalo očitno, da bo nacizem v Evropi premagan, večja so bila nasprotja med Anglo-američani in SZ, ki so v končni fazi pripeljala do hladne vojne. Nasprotja so bila očitna že veliko prej, vse od socialistične revolucije v Rusiji leta 1917, le da so jih zavezniki, z namenom osvoboditi Evropo, za nekaj časa potisnili v ozadje. Prav tako so od sodelovanja imeli vsi koristi. SZ je nujno potrebovala gmotno pomoč in odprtje druge fronte na zahodu Evrope, s čimer bi se razbremenila njena. Anglo-američani pa so nujno potrebovali močnega zaveznika na vzhodni strani kontinenta.

V drugi svetovni vojni je prišlo do tega, da sta evropsko celino pred fašizmom in nacizmom rešili dve državi, za kateri se je smatralo, da nista del Evrope, ampak samo njen civilizacijski podaljšek. Ti dve velesili sta si razdelili svet in s tem tudi Evropo – tako ideološko kot gospodarsko – na svoji vplivni sferi. Sledila je hladna vojna.

3. ODNOSI MED EVROPSKIMI DRŽAVAMI IN ZDA PO LETU 1945

Vse evropske integracije so produkt hladne vojne. V tem obdobju »miroljubnega sožitja« (Mazower 2002: 9) sta obe velesili gospodarili v svojem vplivnem območju in se nista vmešavali druga drugi v notranje zadeve blokov. Zahod je, na primer, le tiho opazoval sovjetske intervencije na Madžarskem, v Češkoslovaški in na Poljskem, ko so se te države želele otresti premočnega sovjetskega vpliva. »Pokazalo se je, da je bil strah pred dejanskimi sovražnostmi neutemeljen; kljub napetostim v odnosih /.../ ni nobena stran resno razmišljala, da bi uporabila vojaško silo za posredovanje v vplivno območje druge« (Mazower 2002: 242). Spopadi med velesilama so se omejili na bolj ali manj odkrite vojne v Aziji (Koreja, Vietnam in Afganistan), Latinski Ameriki (kubanska kriza, Nikaragva, Grenada) in Afriki (Angola). Do leta 1969 so bile v Evropi štiri resnejše krizne in konfliktne situacije, medtem ko je bilo v Aziji devetindvajset, Afriki šestnajst in Ameriki triindvajset konfliktov (Kende v Benko 1997: 221).

Medtem se je »vojna« na evropski celini usmerila na ekonomsko in gospodarsko tekmovanje. Po vojni so bila gospodarstva evropskih držav popolnoma v razsulu. Grozilo jim je ponovno težavno obujanje gospodarstva kot po prvi svetovni vojni. Obenem pa je ves svet pričakoval, da se bo nekaj let po vojni ponovila gospodarska kriza, podobna tisti po prvi svetovni vojni.¹³ Vendar se je zgodilo ravno nasprotno. Evropa¹⁴ je za nekaj desetletij, do krize v sedemdesetih letih, vstopila v obdobje konstantne gospodarske rasti in napredka. Kot ugotavlja Mazower (2002: 286) je bila v tem času rast »večja in mirnejša kakor kdaj koli prej.« Pomemben vpliv naj bi imele velike množice delovne sile, ki so zniževale plače in vzpodbujale vlaganja, pa tudi velik vladni nadzor nad vlaganji. Po vojni je prišlo do dveh dosežkov v evropskem gospodarstvu – polne zaposlenosti, ki je z davki financirala začetek socialne države in gospodarske rasti, ki je vsem omogočila višji življenjski standard in s tem večjo kupno moč, katere padeč bi lahko povzročil

---

¹³ Huda gospodarska kriza se je začela na »črni petek«, 25. 10. 1929 na newyorški borzi. Do zloma je prišlo zaradi hiperprodukcije, premajhne kupne moči in borznih špekulacij. Nekateri borzni indeksi so padli celo za 90 %, skupne izgube pa so po ocenah znašale več kot 15 milijard dolarjev. Ker so bile ZDA največji posojilodajalec Evropi, je kriza vplivala tudi na Evropo in v končni fazi na vse industrijske države na svetu.

¹⁴ Med leti 1945 in 1990 je v tem delu kot Evropa mišljen zahodni, demokratični del Evrope.

gospodarsko krizo (glej Mazower 2002: 319). Med državami so obstajale velike razlike, ampak v vseh je slej ko prej prišlo do rasti.

3.1 OBNOVA IN PRVI ZAČETKI POVEZOVANJA EVROPE

Zelo pomembna za evropsko povojno okrevanje je bila ameriška prisotnost v zahodni Evropi. Vendar v ZDA niso bili vsi navdušeni nad idejo, da je potrebno ostati v Evropi in ji pomagati. V kongresu je ponovno obstajal močan lobi, ki je zagovarjal ameriški izolacionizem. Trdili so, da se s sovjetsko grožnjo, s katero so ZDA opravičevale svoj obstanek v Evropi, močno pretirava in da je potrebno Evropejce pustiti, da svoje težave rešijo sami. Trumanova administracija je bila drugačnega mnenja in je odkrito zagovarjala boj proti komunizmu na evropski celini. Tako sta k obnovitvi gospodarstva in gospodarski rasti veliko pripomogla Trumanova doktrina¹⁵ in Marshallov plan¹⁶ kot nekakšen načrt za izvedbo te. Ameriška pomoč je bila namenjena vzpodbujanju in oživljanju gospodarstva.

V osnovi je bila pomoč z Marshallovim planom namenjena Grčiji in Turčiji. V Grčiji je potekala državljanska vojna med vlado v Atenah in komunističnimi uporniki. Ker Britanci zaradi izčrpanosti niso bili več sposobni pomagati grški monarhični vladi, so pomoč priskrbeli Američani. To je bil odločilen trenutek za nastanek Trumanove doktrine in Marshallovega načrta. Turčijo pa so želele ZDA navezati nase predvsem zaradi strateško pomembnih morskih ožin Bosporja in Dardanel, ki jih je želela kontrolirati SZ in si s tem zagotoviti prost prehod iz Črnega morja.

Najprej so 16. aprila 1948 ustanovili Organizacijo za evropsko ekonomsko sodelovanje (OEES),¹⁷ ki je združevala 14 evropskih držav ter ZDA in Kanado in je bila zadolžena za distribucijo sredstev Marshallovega plana ter za spodbujanje trgovanja med članicami.

---

¹⁵ Ameriški predsednik Harry S. Truman se je zavzemal za materialno pomoč vsem demokratičnim vladam, ki so se borile proti komunizmu oz. proti »oboroženim skupinam«, kot jih je on imenoval.

¹⁶ Program gospodarske obnove (European recovery program – ERP) je predstavil ameriški državni sekretar general George C. Marshall v govoru na Harvardski univerzi leta 1947.

¹⁷ OEES je postala prva mednarodna ekonomska organizacija za sodelovanje med državami na gospodarskem področju. Iz nje se je leta 1960 razvila Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD – Organization for Economic Cooperation and Development).

Ustanovljena je bila z namenom kontrole nad evropskimi gospodarstvi, da se ne bi ponovile podobne gospodarske krize, kot so se zgodile v dvajsetih letih po prvi svetovni vojni.

Med leti 1948 in 1953 so ZDA ponudile 12,8 milijard dolarjev pomoči, kar je znašalo 1,2% letnega ameriškega BDP-ja. Devetdeset odstotkov pomoči so predstavljala nepovratna sredstva, preostalih deset odstotkov pa krediti. Države prejemnice so sredstva večinoma porabile za uvoz blaga iz ZDA, kar je močno prispevalo k ameriški gospodarski rasti ter povezovanju trgov (Losoncz v Dávid 2004: 41). Skoraj polovica pomoči je bila namenjena zahodnoevropskima zaveznicama iz vojne. Kljub temu, da je bila kar ena četrtnina pomoči namenjena Veliki Britaniji in ena petina Franciji, je bila pomoč razporejena med zaveznicami, nevtralnimi državami kot tudi poraženkami (glej Davies 1997: 1064). Sistem je temeljil na tem, da lahko pomoč dobi vsaka evropska država, le da mora zanjo zaprositi. Do leta 1952 je 16 držav prejelo kredite, nepovratna posojila, materialno pomoč in živila.

ZDA so s tem, ko so po vojni ostale v Evropi, nakazale, da imajo širše interese in ne le varnostnih. Njihova politika je bila namreč popolnoma drugačna kot po prvi svetovni vojni. Razlogi za ostajanje so bili isti kot tisti za posredovanje v obeh vojnah – gospodarski. Evropa je bila v razsulu, grozila je svetovna gospodarska kriza, obenem pa so se odpirali novi trgi za imperialistične težnje ZDA. Zato so v pomoči Evropi videle velik posel: najprej investicije, ki jim nato sledijo profiti, tako v kapitalu kot v politiki. Nekateri avtorji se s tem ne strinjajo in pravijo, da so ZDA ponudile pomoč iz čistega altruizma. »V nasprotju z 20. leti so ZDA ponudile, da financirajo evropsko obnovo v interesu skupnega dobrega« (Davies 1997: 1064).

Analitiki se razlikujejo v mnenju, koliko so ZDA s tem dejansko prispevale k takojšnjemu gospodarskemu vzponu Evrope. Nekateri trdijo, da so bili njihovi finančni vložki ključnega pomena, drugi, kot recimo Mazower (2002: 287-289) pa, da je bila večina evropskih vlaganj ustvarjena doma in da je bil pomen ZDA bolj v širšem političnem vplivu, obnovitvi kapitalizma, trgovine in njihovi vojaški prisotnosti na celini. Davies (1997: 1057) zagovarja trditev, da se je »z ameriško pomočjo zahodna Evropa

hitro vzdignila iz povojnih ruševin in začela razcvet brez primere«. ZDA so z Marshallovim planom in z OEEC odločilno vplivale na povojno gospodarsko prenovu in razvoj evropskih integracij (Toplak 2003: 114). Američani so z Marshallovim načrtom izvedli stabilizacijo družbenih, političnih in gospodarskih razmer v zahodni Evropi, kar je povzročilo vzpon gospodarstva in v končni fazi pripeljalo do Evropske gospodarske skupnosti in mednarodnega multilateralnega sodelovanja, za katerega so se zavzemale ZDA. Vzpona pa ne gre pripisovati le ameriški pomoči temveč tudi Evropski notranji, na pogoriščih vojne ponovno vznikli dinamiki (glej Benko 1997: 236, 290). Obenem Benko (1997: 227) trdi, da sta bila Trumanova doktrina in Marshallov plan »politični strukturi, ki so jih ZDA potrebovale za konfrontacijo s Sovjetsko zvezo in za utrditev svojega hegemonističnega položaja do zahodne Evrope.«

Pomoč je bila ponujena tudi vzhodnoevropskim državam, ki pa je zaradi pritiskov SZ niso sprejele, saj je ta pomoč označila kot kapitalistično prevaro. Dávid (2004: 41) trdi, da tudi, če bi srednje in vzhodno evropske države sprejele pomoč, verjetno ne bi dosegle iste ravni napredka, kot so jo zahodnoevropske države. To pa zato, ker pred vojno niso imele postavljenih osnovnih temeljev, kot so razvito gospodarstvo, poljedelstvo, težka industrija in kvalificirana delovna sila. Morda pomoč ne bi imela takšnih učinkov povsod, vendar pa so imeli nekateri deli vzhodne in srednje Evrope pred vojno dobro razvite te »komponente za uspeh«. Kot primer lahko navedem Česko in Slovenijo. Pomoč je bila ključnega pomena pri ohranjanju kapitalizma, saj so se v prejemnicah pomoči ob začetku gospodarske rasti, drastično zmanjšale simpatije do komunistov.

3.1.1 Ideja o »Združenih državah Evrope«

Zagovorniki ideje o »Združenih državah Evrope« so bili evropski federalisti z Winstonom Churchillom na čelu. V znamenitem govoru v Zürichu 19. septembra 1947 se je, takrat že bivši predsednik britanske vlade, zavzel za nastanek nekakšnih »Združenih držav Evrope«, katerih prvi korak bi bilo oblikovanje Sveta Evrope kot evropske vlade. Vodilno vlogo bi naj prevzeli Francija in Nemčija, medtem ko bi bili VB s svojim Commonwealthom in ZDA prijateljici in zaščitnici nove Evrope. Med 7. in 10. majem

1948 je v Haagu potekal evropski kongres, na katerem je predsedoval Churchill in se ga je udeležilo okrog 800 članov parlamentov, nekdanjih predsednikov vlad in zunanjih ministrov iz 26 držav. Delegati so sprejeli resolucijo, ki je opozarjala evropske države na »dolžnost vseh evropskih narodov ustanoviti skupno ekonomsko in politično unijo s ciljem, da bi vsem zagotovili varnost in družbeni razvoj« (Ješovnik 2000: 231). Kljub temu so se na kongresu začeli kazati zelo različni pogledi na združevanje. Francija je s podporo kontinentalne Evrope zagovarjala ustanovitev nadnacionalne državne strukture z neposredno izvoljenim parlamentom, vlado in evropsko vojsko. Na drugi strani se je VB s podporo Irske in skandinavskih držav zavzemala za izključno medvladno sodelovanje.

Deset evropskih držav je 5. maja 1949 v Strasbourgu podpisalo statut Sveta Evrope (SE).¹⁸ Zaradi že prej omenjenih nasprotujočih si pogledov, kakšna naj bi ta organizacija bila, »Svet Evrope s kompromisno strukturo in omejenimi pristojnostmi ni postal integracijski instrument« (Toplak 2003: 116). Evropski federalisti so bili nad podpisom pogodbe razočarani, saj ni predvidevala integriranega povezovanja in nadnacionalnih teles, ki jih je zagovarjal haaški kongres. Svet Evrope se je namesto poglobljenega političnega in ekonomskega sodelovanja opredelil za organizacijo, ki bo bdela nad človekovimi pravicami in svoboščinami v Evropi, zato so leta 1950 sprejeli Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, leta 1959 pa so ustanovili še Evropsko sodišče za človekove pravice s sedežem v Strasbourgu.

Kljub temu, da se Svet Evrope stalno opisuje kot prvi korak ali kot mejnik na cesti k združenim Evropi so ga v nekem smislu prehiteli z ustanovitvijo nadnacionalne ESPJ in EGS. »Dokazi kažejo na to, da SE kljub razočarajočim omejitvam za evrofederaliste predstavlja ne samo najvišjo točko ampak tudi slepo ulico vpliva organiziranega evropskega federalnega gibanja« (Dedman 2000: 30).

Vseeno pa imata SE in EU nekaj skupnih točk. Prvi sta evropska zastava in himna, ki ju je EGS prevzela od SE v maju 1986, skupno pa jima je tudi, da ima evropski parlament

---

¹⁸ Ustanovne članice Sveta Evrope so bile Belgija, Danska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Švedska ter Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske. Danes SE povezuje 46 evropskih držav in 800 milijonov Evropejcev.

(parlament EU) plenarno zasedanje v palači SE v Strasbourgu. Najpomembnejša povezava med organizacijama je ta, da je polnopravno članstvo v SE pogoj za članstvo v EU.

SE sicer ni igral pomembnejše vloge v odnosih med EU in ZDA, vendar se mi ga je glede na to, da je prvi poskus politične združitve kontinenta, zdelo smiselno uvrstiti v pričujoče delo. Za zgodovino odnosov med ZDA in EU so veliko pomembnejši začetki vojaškega in obrambnega združevanja na stari celini.

3.2 NASTANEK ZVEZE NATO

Takoj po vojni so začele zahodnoevropske države razmišljati o obrambi pred morebitnim sovjetskim prodorom na zahod. S tem namenom so začele podpisovati medsebojne obrambne sporazume. Prva je bila britansko-francoska pogodba, podpisana v Dunkerqu leta 1947, h kateri so nato pristopile še Belgija, Luksemburg in Nizozemska. Iste države so 17. marca 1948 v Bruslju podpisale pogodbo o sodelovanju v gospodarskih, socialnih in kulturnih zadevah ter o kolektivni samoobrambi. S tem je nastala Organizacija bruseljskega sporazuma, ki se je leta 1954 preimenovala v Zahodnoevropsko unijo (WEU – Western European Union) ter sprejela Nemčijo in Italijo. Organizacija bruseljskega sporazuma oz. WEU ni igrala pomembne vloge pri zagotavljanju miru in varnosti, saj je vse pomembnejše funkcije prevzela zveza Nato (NATO - North Atlantic Treaty Organisation).

Evropejci so se na začetku združevali sami, brez ZDA, saj so te leta 1947 zavrnile podpis obrambnega pakta z VB in Francijo. Predlagale naj bi celo povezovanje evropskih držav v regionalno obrambno zvezo. ZDA so po vojni delovale preračunljivo, saj so za ohranitev svojega položaja nasproti SZ potrebovale močno Evropo. Ker je bila ta razrušena in prešibka, da bi lahko sama poskrbela zase, ji je morala na pomoč priskočiti Amerika. Tudi Evropa je ravnala preračunljivo, saj se na ZDA po zaščito pred sovjetsko agresijo ni obrnila zaradi posebnega navdušenja nad Američani, temveč zato, ker je bila v povojnem obdobju prešibka, da bi se lahko sama branila (Pikalo v Ash 2006: 293).

Po nekaterih sovjetskih »intervencijah« v vzhodni Evropi (blokada Berlina, državni udar na Češkoslovaškem, državljanska vojna v Grčiji, sovjetske grožnje Turčiji in Norveški) so ZDA spremenile svoje mnenje glede sodelovanja v evropski obrambi. Tako so predstavniki desetih evropskih držav: Belgije, Danske, Francije, Islandije, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Norveške, Portugalske in Velike Britanije ter dveh severnoameriških držav Kanade in ZDA 4. aprila 1949 v Washingtonu podpisali Pogodbo o ustanovitvi Severnoatlantske zveze.¹⁹ Ključni je peti člen pogodbe, ki predvideva kolektivno obrambo. Države obravnavajo napad na eno ali več članic zveze kot napad na vse članice. Podpisnice pogodbe so dolžne takoj pomagati napadeni državi na način, ki ga ocenijo za nujnega, vključno z uporabo sile, zato da bi ponovno vzpostavile in ohranile varnost v severnoatlantskem prostoru. Območje pogodbe, ki ga opredeljuje šesti člen, zajema geografski prostor pogodbenih strank v Evropi in Severni Ameriki ter pogodbenim strankam podrejene otoke na severnoatlantskem območju severno od Rakovega povratnika ter kopenske sile, ladje in letala na prej omenjenih območjih.

Zveza Nato je nastala kot obrambna organizacija Zahoda pred Sovjetsko zvezo. Z njo so si evropske države zagotovile ameriško pomoč, tako vojaško kot politično, v morebitni eskalaciji hladne vojne v odkriti spopad. ZDA pa so s svojo prisotnostjo v Evropi lahko le-to veliko bolje podredile, kot če bi svojemu bloku »vladale« le preko Atlantika. Do osemdesetih let 20. stoletja je delovanje zveze temeljilo na vojaških in geostrateških interesih, kar je razvidno že iz tega, katere države so bile v zvezo povabljenе. Po oslabitvi in razpadu SZ pa je zveza Nato postajala vedno bolj politično motivirana organizacija, saj je njen vojaški tekmeč, Varšavski pakt, izginil. ZDA so jo še vedno uporabljale za zagotavljanje svojih interesov v vedno bolj samostojni Evropi.

Z nastankom zveze Nato so se zaprla pereča odprta vprašanja glede varnosti in obrambe, ki so pestila Evropo. Nastala je ugodna klima za gospodarsko povezovanje.

---

¹⁹ Kasneje so bile v Nato sprejete še Grčija in Turčija (1952), ZR Nemčija (1955), Španija (1982), združitvijo Nemčij nekdanja NDR (1990), Češka, Madžarska in Poljska (1999) ter Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija (2004). Danes sestavlja Nato 26 članic.

3.3 ZAČETKI EVROPSKEGA GOSPODARSKEGA POVEZOVANJA

Po katastrofalni drugi svetovni vojni, v kateri je izgubilo življenje preko štirideset milijonov Evropejcev, od tega polovica civilistov, so se začeli evropski voditelji zavedati, da je potrebno storiti nekaj v smeri promocije miru in sodelovanja. Svojo medsebojno destruktivnost so se odločili nadomestiti z gospodarskim sodelovanjem in povezovanjem. Državniki so hitro po vojni spoznali, da so gospodarska povezovanja koristna ne samo iz ekonomskih vidikov, temveč tudi kot faktor stabilnosti – države, ki gospodarsko sodelujejo, se ne vojskujejo med seboj. Evropa se je začela povezovati po stoletjih vojn izvirajočih iz nacionalnih, gospodarskih, religioznih, nasledstvenih, ideoloških in teritorialnih nasprotij. Upravičeno je bilo namreč pričakovati, da bodo tragične izkušnje druge svetovne vojne prispevale k osveščanju človeštva in ustvarile pogoje za sistem mednarodnih odnosov, ki bodo grajeni na miru, varnosti, sodelovanju in napredku vseh subjektov (glej Benko 1997: 220). Ješovnik (2000: 12) pa pravi, da je gospodarsko povezovanje po drugi svetovni vojni edini tovrsten »poskus« v zgodovini človeštva, saj se proces gospodarske integracije različnih narodov pred tem ni še nikoli dejansko izvajal, ali pa vsaj ne v takšni obliki.

Sami začetki evropskega gospodarskega povezovanja, in s tem EU, segajo v leto 1947, ko so se Belgija, Nizozemska in Luksemburg najprej združile v carinsko in nato še v ekonomsko unijo imenovano Benelux. Te tri male države so postale nekakšen »vzor«, obenem pa tudi blažilni člen v nadaljnjem evropskem povezovanju.

Aktivna podpora evropskim integracijam s strani ZDA v petdesetih in šestdeseti letih je veliko pripomogla k ustanovitvi Evropske skupnosti (glej Dávid 2004: 38). Američani so si želeli poenoteno zahodno Evropo, saj je s tem ves kapitalistični blok pridobival na moči. Bili so podporniki gospodarskega združevanja, ki je prineslo gospodarsko rast in boljše pogoje za trgovinsko menjavo. Po drugi strani pa so po tistem nasprotovali pretesnemu političnemu sodelovanju. Želeli so si Evropo kot gospodarskega velikana in političnega palčka. Več ameriških predsednikov je izjavilo, da je evropska integracija v skladu z ameriškimi interesi, ker imajo ZDA večje ekonomske in politične koristi od integrirane kot razdrobljene Evropske unije (Calingaert v Dávid 2004: 38). ZDA so

podpirale Evropsko združevanje in se vanj niso vmešavale samo dokler so imeli od tega koristi, tako gospodarske, politične kot obrambno-vojaške. Kakor hitro so se te koristi zmanjšale oz. prevesile v korist Evrope, so hotele pri združevanju sodelovati in tehtnico ponovno prevesiti v svojo korist.

Preden začnemo s samim gospodarskim združevanjem Evrope, se mi zdi zelo pomembno, glede na naslov naloge, izpostaviti podatek, da sta bili dve od šestih držav začetnic evropskega povezovanja pod zelo velikim nadzorom ZDA. To sta bili Nemčija in Italija, ki so ju po vojni zasedli zavezniki ter jima diktirali politiko. Če prištejemo še Veliko Britanijo, ki je bila povabljena na pogajanja o gospodarskem združevanju, lahko sklepamo, da so imele ZDA velik posredni vpliv že pri samih začetkih združevanja.

3.3.1 Nastanek Evropske skupnosti za premog in jeklo

Idejni oče Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ; European Coal and Steel Community – ECSC) je bil francoski politik, finančnik in svetovljani Jean Monnet. Kot vsi Francozi, se je tudi on še vedno zavedal t.i. nemške nevarnosti. Celotna Evropa se je namreč bala ponovnega nemškega gospodarskega dviga in ponovne okrepitve skrajnih desnih gibanj, kot se je to zgodilo po prvi svetovni vojni. Zato je Monnet predlagal združitev premogovništva in jeklarstva Francije in Nemčije, ki bi ga upravljala nadnacionalna oblast. Predlagal je model »sektorske integracije, po katerem naj bi sodelovanje na posameznih področjih sčasoma postopoma potegnilo za seboj splošno integracijo« (Toplak 2003: 116-117). V teh prizadevanjih je užival močno podporo ZDA, ki so želele poenotene zaveznike pred morebitnim spopadom z vzhodnim blokom.

Francija je že vse od začetka razprav o povojni Evropi zagovarjala nadnacionalno združevanje na stari celini. Tako je francoski zunanji minister Robert Schuman 9. maja 1950 (pet let po koncu druge svetovne vojne) predstavil Monnetov predlog za združitev, ki je nekoliko krivično dobil ime Schumanov načrt. S tem sta Monnet in Schuman hotela udejanjiti, kot slikovito poudari Ješovnik (2000: 14), »bogokletno idejo, da bi gospodarsko in politično povezala dve tradicionalni rivalki, Francijo in Nemčijo«.

Schumanov načrt je bil zelo dobro sprejet ne samo v Nemčiji in Franciji ampak tudi v deželah Beneluksa in Italiji. Tako se je načrt iz začetnih francoskih in nemških rudnikov in proizvodnih kapacitet za proizvodnjo jekla razširil še na Belgijo, Italijo, Luksemburg in Nizozemsko. V težkih 11-mesečnih pogajanjih so zraven Monneta in Schumana pomembno vlogo odigrali nemški kancler Konrad Adenauer, italijanski premier Alcide De Gaspari in ameriški civilni komisar za Nemčijo John McCloy. Slednji je ogromno pripomogel k nemškemu podpisu sporazuma, saj je Adenauerja, ki je bil proti razbitju nemških premogovniških kartelov, prepričal, naj sporazum podpiše (glej Bebler 2006: 33). Prvi predsednik visoke oblasti Monnet si je prizadeval za usklajevanje evropske in ameriške politike, obenem pa je imel na slednjo tudi precejšen vpliv (Du Réau v Toplak 2003: 119).

Predstavniki že prej omenjenih šestih držav so v Parizu 18. aprila 1951 podpisali pogodbo za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), včasih imenovano tudi Montanska zveza. Podpisnice pogodbe, ki je bila podpisana za dobo 50 let, so se dogovorile, da mora za premogovništvo in jeklarstvo veljati konkurenca brez medsebojnih omejitev in brez subvencij v škodo konkurence. S pogodbo so uvedle izvršilno nadnacionalno telo – Visoko oblast (High Authority), ki ga je sestavljalo devet neodvisnih članov, imenovanih s strani držav članic.

Metodo združevanja, ki sta jo imela v mislih Monnet in Schuman, nekateri imenujejo funkcionalistična drugi pa sektorska. V bistvu gre za isto stvar in pomeni združevanje različnih sektorjev gospodarstev držav članic, ki bi naj v končni fazi pripeljalo do enotnega gospodarskega trga, monetarne in politične unije.

Zakaj so izbrali prav premog in jeklo? V sedanjem času se nam morda zdi presenetljiva izbira prvih trgov za povezovanje Evrope. Vendar se moramo zavedati, da sta bili v času po drugi svetovni vojni premog in jeklo najpomembnejši surovini. Ravno zato so hoteli idejni vodje združevanja povezati kapacitete zahodnoevropskih držav in jih na ta način narediti gospodarsko izredno povezane in prijateljske.

Največja težava, s katero so se začetniki evropskega povezovanja soočali, je bila odpoved dela suverenosti. Nekatere države in njihovi državljani se temu nikakor niso hoteli odpovedati, zato je npr. VB nasprotovala tako poglobljenemu gospodarskemu sodelovanju in je predlagala povezovanje Evrope v drugačni smeri. Najprej v okviru Sveta Evrope nato pa znotraj brezcarinskega združenja EFTA.²⁰ Strah pred izgubo suverenosti pa ni bil edina težava Britancev. Obstajala je še ena večja, ki je prisotna še danes. To je njihovo šizofreno delovanje v mednarodnih odnosih. Nikakor se namreč niso mogli odločiti ali se bodo primarno posvetili evropskemu povezovanju ali svojemu Commonwealthu²¹ ali pa »posebnim odnosom« z ZDA. Na drugi strani je bila Francija, glavna zagovornica gospodarskega sodelovanja, ki bi postopoma preraslo oz. se razvilo v politično povezovanje. V bistvu je bila na trenutke vodilna država pri vzpodbujanju evropskih integracij, ki so postopoma prerasle v EU. Zelo kmalu se ji je pridružila še Nemčija in obe skupaj sta postali vodilni sili pri združevanju Evrope. Potrebno pa je priznati, da je Francija, vsaj na začetku, velikokrat zasledovala svoje sebične interese in da ji je Nemčija popuščala, saj se je želela čim prej znebiti stigme iz druge svetovne vojne.

Davies opozarja še na eno komponento, ki je vplivala na združevanje Evrope. To je bilo zavedanje nekdanjih imperialnih sil, da so izgubile imperije. Nacionalne države so morale izgubiti imperije in vsakršno upanje na imperij, da so vlade dale prioriteto življenju s sosedi (glej Davies 1997: 1064). Na tem mestu ponovno bode v oči britanska (še vedno velika) navezanost na kolonije in skepticizem do evropskih integracij.

ESPJ v začetku ni prinesla pričakovanih gospodarskih rezultatov. Ti so se pojavili šele z nadaljnjim širjenjem sodelovanja med šesterico na druga področja, ki jih je predvidel nastanek Evropske gospodarske skupnosti (EGS). Dobri gospodarski rezultati EGS so prepričali ostale zahodnoevropske države, da so začele stremeti k priključitvi k zvezi.

---

²⁰ EFTA – European Free Trade Association. Ustanovljena je bila leta 1960 na pobudo Britancev. Ustanovne članice so bile Avstrija, Danska, Norveška, Portugalska, Švedska, Švica in Velika Britanija. Kasneje se pridružijo še Finska, Islandija in Liechtenstein. Število članic EFTA se je do danes zmanjšalo na štiri, ki še niso postale članice EU.

²¹ Britanski Commonwealth je mednarodna organizacija, ki jo sestavljajo nekdanje britanske kolonije. Trenutno je v organizacijo vključenih 53 suverenih držav – vse nekdanje kolonije razen Južnoafriške republike, Pakistana in Irske, ki so izstopili.

3.3.2 Nastanek Evropske gospodarske skupnosti

Države članice ESPJ so se po začetnem skepticizmu zaradi podpisa pariške pogodbe odločile sodelovanje še poglobiti. Tako so na konferenci v Messini junija 1955 razpravljali o carinski uniji članic, o skupni kmetijski politiki ter o ustanovitvi posebne skupnosti za področje jedrske energije. Kljub temu, da so bile ZDA tradicionalni zaveznik Velike Britanije, so se v tem primeru postavile na nasprotno stran in popolnoma podprle močnejše politično povezovanje v Evropi.

Na podlagi sklepov iz Messine so se junija 1956 začela formalna pogajanja med šesterico o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (EGS; EEC – European Economic Community) in Evropske skupnosti za jedrsko energijo (ESJE, Euratom). Pogodbi o ustanovitvi dveh novih povezav so 25. marca 1957 v Rimu podpisali zunanji ministri držav članic ESPJ. Pogodbi sta pričeli veljati 1. januarja prihodnje leto. S podpisom teh pogodb je vodilno vlogo prevzela EGS, katere cilj je bil uresničiti carinsko unijo – štiri svobode: prost pretok blaga, kapitala, storitev in delovne sile. Skupna kmetijska politika si je za cilj zadala stalno oskrbo s kmetijskimi pridelki, rast v kmetijski proizvodnji, izboljšanje standarda kmetovalcev ter razvoj podeželja. Ti cilji se še vedno uresničujejo z zaščitnimi carinami, subvencijami in visokimi odkupnimi cenami pridelkov. V pogodbi o EGS je govora tudi o usklajevanju monetarne, trgovinske in davčne politike ter o prometni in socialni politiki. »Ambicija nadaljnjih korakov v smeri integracije je bila odtlej deklarirano tako politična kot ekonomska.« (Toplak 2003: 119)

EGS je kmalu začela kazati odlične rezultate in dvakrat večjo gospodarsko rast kot ZDA in VB (glej Bebler 2006: 36). Zaradi tega so si za vstop v njo začele prizadevati druge zahodnoevropske in sredozemske²² države. Prvi krog širitve je potekal leta 1973, ko so se Skupnosti pridružile Danska, Irska in VB. Do razširitve bi lahko prišlo že deset let prej, vendar je francoski predsednik De Gaulle vložil veto na priključitev VB. Naslednje širitve so sledile zgodovinskim spremembam v določenih skupinah držav. Tri južnoevropske države so bile v Skupnost sprejete potem, ko so bile v njih vzpostavljene

---

²² Grčija, Turčija in Maroko

demokratske oblasti. Grčija je v povezavo vstopila leta 1981, pet let za tem sta ji sledili Portugalska in Španija. Vstop treh nevtralnih držav Avstrije, Finske in Švedske leta 1995 je sledil razpadu komunističnega bloka na vzhodu. Predzadnji in največji krog širitev leta 2004 je prav tako povezan s padcem komunizma, le da se je v tem krogu pridružilo osem srednje in vzhodnoevropskih držav, ki so v preteklosti imele komunistični režim: Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Poljska, Slovaška in Slovenija ter sredozemska Ciper²³ in Malta. Kot zadnji sta se s 1. januarjem 2007 pridružili, prav tako nekdanj komunistični, Bolgarija in Romunija.

Odnosi med državami EGS in ZDA so v začetku potekali podobno kot pred ustanovitvijo EGS. Američani so še vedno podpirali evropsko združevanje, vendar le v tolikšni meri, da so od tega imeli koristi tudi oni.

3.3.3 Nastanek Evropske skupnosti za jedrsko energijo

Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM; EAEC – European Atomic Energy Community) je prav tako kot EGS nastala s podpisom rimske pogodbe. Imela je isto sestavo članic kot ostali dve skupnosti in zelo podobno strukturo organov. Nastala je zaradi vedno večje vloge jedrske energije v svetu na pobudo Francije, ki je želela lastne jedrske zmogljivosti z namenom povrniti si nekdanjo moč. Pogodba je predvidevala sodelovanje članic na področju jedrskega sodelovanja v miroljubne namene, posebno pri graditvi in vzdrževanju jedrskih elektrarn. V bistvu se ni nikoli razvila v pravo organizacijo in je ostala le »debatni klub«. Euratom je bila najmanj vplivna od treh organizacij, ki so se nato združile v ES. Vodilno vlogo je takoj ob ustanovitvi prevzela EGS.

---

²³ V EU je vstopil le grški del Cipra.

3.4 TEŽNJE PO OSAMOSVOJITVI IZPOD AMERIŠKEGA VPLIVA

Odnosi med članicami evropskih skupnosti (takrat še EGS) in ZDA so se začeli zapletati že v šestdesetih letih. Do takrat so se članice EGS gospodarsko izredno dvignile, pa tudi politično so bile že precej povezane. Tako da je bilo pričakovati, da bo nekatere začel motiti prevelik ameriški vpliv na oblikovanje politik v Skupnosti. Članice evropskih skupnosti so se z razvijanjem medsebojnih ekonomskih, postopoma pa tudi političnih vezi, v spremenjenih mednarodnih razmerah razvile v novo silo, ki nikakor ni bila pripravljena za vsako ceno slediti sugestijam pokroviteljice onstran Atlantika (Brzezinski v Arah 1995: 215).

Prvi poskus »upora« proti ameriški politiki s strani zahodnoevropskih držav se je zgodil že v času Sueške krize leta 1956. Takrat se je pri nekaterih zahodnoevropskih državah izoblikovala ideja, da je potrebno ravnotežje nasproti ZDA. Na srečanju med nemškim kanclerjem Konradom Adenauerjem in francoskim premierjem Guyem Molletom je prišlo do oblikovanja t.i. »Tretje sile« proti Ameriki. Velika Britanija se zaradi svojega »posebnega odnosa« do Washingtona seveda ni želela priključiti »Tretji sili«, kar je za nekaj časa upočasnilo oblikovanje kontra ameriškega pola v zahodni Evropi (Dávid 2004: 39).

Največja zagovornica močne, samostojne Evrope je bila Francija na čelu s svojim predsednikom De Gaullom. Ta je bil sumničav tako do Nemčije kot tudi do VB. Obema je namreč pripisoval ameriško hlapčevstvo in to, da imajo ZDA nanju prevelik vpliv. Več kot desetletje je uspešno zaviral vstop VB v evropske skupnosti in trdil, da so Britanci le podaljšana roka ZDA, nekakšen ameriški »trojanski konj« v evropski politiki.

Do Nemčije je bil sumničav zaradi medsebojnega »dednega sovraštva« med državama, kot so ga tudi imenovali ter zaradi, po njegovem, prevelikega vpliva ZDA na politiko Zvezne republike Nemčije (ZRN). Da bi se ta razhajanja končno pomirila, so začeli s pogajanjmi za podpis pogodbe, ki bi utrdila francosko-nemško prijateljstvo in pospešila povezovanje evropskih skupnosti. Nenazadnje sta (bili) Nemčija in Francija največji in

najmočnejši državi Skupnosti, njuno sodelovanje pa je nekakšno gonilo za celotno povezavo.

3.4.1 Elizejska pogodba

De Gaullov načrt je bil vzpostaviti močan zahodnoevropski pol okrog francosko-nemške osi. Začetki tega sodelovanja segajo k Elizejski pogodbi (Elysée Treaty), ki sta jo 22. januarja 1963 podpisala francoski predsednik Charles de Gaulle in nemški kancler Konrad Adenauer²⁴. Pogodba vsebuje sporazume o posvetovanju o pomembnejših zunanjepolitičnih vprašanjih, gospodarskem in obrambnem povezovanju ter izobraževanju. Pogodba je poudarila francosko-nemško prijateljstvo in pripravljenost sodelovati pri nadaljnjem ustvarjanju enotne Evrope. Taka je bila gonilo za nastanek povezane Evrope, kot jo poznamo danes.

Podpis pogodbe je naletel na kritike ZDA in VB, ki sta se počutili izključeni iz evropskih povezav.²⁵ Ameriški predsednik John F Kennedy je prepoznal De Gaullove namere in od Nemčije zahteval, da se v pogodbo vključi besedilo, ki poudarja pomembnost čezatlantskega sodelovanja. Zahtevo je podkrepil z grožnjo, da bo v nasprotnem primeru umaknil življenjsko pomembne ameriške vojaške sile iz ZRN. Sledilo je sprejetje preambule k pogodbi v bonškem parlamentu, ki govori o tem, da so stiki Nemčije z ZDA in Nato paktom pomembnejši od tistih s Francijo. De Gaulle je bil s to potezo seveda nezadovoljen in je preambulo označil kot preveč proameriško. Zanimivo je, da je preambulo pomagal pisati Jean Monnet, ki si je zelo prizadeval uskladiti ameriške in evropske politike (glej Toplak 2003: 119 in Dávid 2004: 39). Zaplet s preambulo je potrdil francosko nezaupljivost do Nemčije zaradi domnevnega prevelikega vpliva ZDA na politiko ZRN. Podpis pogodbe je pomenil predčasno upokojitev Adenauerja in imenovanje bolj proameriškega kanclerja Ludwiga Erharda (Layne v Dávid 2004: 39).

---

²⁴ Kot nekakšno potrditev za podpis Elizejske pogodbe so podpisniki pobrskali globoko v zgodovino in poudarila zgodovinsko povezanost obeh narodov, ki sta bila do leta 843 združene v Frankovsko državo. In tako kot sta bila takrat povezana v mogočem kraljestvu, bi naj sedaj pozabila na stoletno rivalstvo in ponovno združila moči.

²⁵ Do podpisa Elizejske pogodbe so bile kritične tudi opozicijske stranke v obeh državah podpisnicah.

4. ODNOS MED EVROPSKO SKUPNOSTJO IN ZDA

Odnosi med zahodnoevropsko šesterico in ZDA so se začeli v tem času zaostrovati. ZDA je posredovala na kar nekaj kriznih žariščih in vedno pričakovala brezpogojno podporo evropskih zaveznic. Te pa so počasi, samozavestne zaradi gospodarske moči, začele z nasprotovanjem ameriškim intervencijam in s svojimi predlogi za reševanje kriz. »Razlike, ki jih je v prvih povojnih letih prikrivala skupna skrb po utrditvi in okrepitvi skupne evropsko-ameriške obrambne politike, so s prvimi uspehi gospodarske konsolidacije, h kateri je ključno prispevalo prav zahodnoevropsko integracijsko povezovanje, spodbujale k odločnejšemu zastopanju lastnih pogledov in interesov« (Arah 1995: 215).

4.1 NASTANEK EVROPSKE SKUPNOSTI

Pri nastajanju in oblikovanju evropskih integracij je vedno prihajalo do raznih podvajanj tako pri pristojnostih in funkcijah kot tudi pri poimenovanjih organizacij in organov, npr. Evropski svet in Svet Evrope. Zelo veliko podvajanja in celo trojnosti organov evropskih skupnosti je bilo prvih deset let po ustanovitvi EGS in Euratoma. Vse tri takrat obstajajoče entitete (sem sodi še ESPJ) so namreč imele zelo podobne organe, ki se, razen v sestavi, niso kaj preveč razlikovali med seboj. Tri skupnosti so imele vsaka svojo komisijo, vrhovno oblast, ki je odločala samostojno. Takšna organiziranost ni bila le potrata denarja in vir zmedenosti med Evropejci ampak tudi osnova za nejasnost zunanjih odnosov skupnosti. Zato so se države članice dogovorile, da bodo gospodarske zveze združile v eno samo. Združitev organov vseh treh skupnosti je začela veljati 1. julija 1967 na podlagi Združitvene pogodbe (Merger Treaty), ki je bila podpisana aprila 1965. Nova integracija se je imenovala Evropska skupnost (ES; EC – European Community) in je imela eno komisijo, svet ministrov in parlament. Leto 1967 je s to združitvijo pomenilo nekakšno zmago nad krizo oz. stagnacijo, v katero so skupnosti zabredle zaradi francoskega bojkota organov teh. Francoski predsednik De Gaulle se je za bojkot odločil, ker je nasprotoval poglobljenemu povezovanju in izgubi tolikšne mere suverenosti. H koncu krize je pripomogel »Luksemburški kompromis«, ki je državi neformalno

omogočal možnost veta, če se odloča o njenih življenjsko pomembnih interesih, kar je v praksi pomenilo, da je lahko vsaka članica blokirala odločitev Skupnosti, če ji ni bila po volji. Veto se je uporabljal tudi pri vprašanjih politike do tretjih držav.

4.2 ZAOSTRITEV ODNOSOV Z ZDA

Zahodnoevropske države so si s časom toliko gospodarsko opomogle, da so začele stremeti k lastnim političnim in gospodarskim ciljem. ZDA so se začele zavedati, da je potrebno nekaj ukreniti, če želijo ohraniti popolno kontrolo nad zahodnim blokom. Spoznale so, da bo potrebno njihove ekonomske in obrambne interese dolgoročno strateško opredeliti in zaščititi. To so storile s poudarjanjem vodilne vloge v zahodnem bloku, kar je med zaveznicami sprožilo očitke o hegemonističnih težnjah ameriške zunanje politike (glej Arah 1995: 215).

Prav tako so bile ZDA vedno diplomatsko zelo uspešne. Zelo dobro so znale nadzirati protiameriška čustva v Evropi s tem, ko so poskušale izolirati Francijo – svojega največjega zahodnoevropskega nasprotnika – od njenih trenutnih partnerjev. To sta bili predvsem VB med leti 1956 in 1963 ter Nemčija med leti 1963 in 1973. S tem pa so vplivale tudi na upočasnitev integracijske procedure evropskih skupnosti (Serfaty v Dávid 2004: 38).

Kljub temu, da so zahodnoevropske države stremele k uveljavljanju evropskih skupnosti v mednarodnih odnosih, se je pokazalo, da je njihova moč znatno manjša kot moč ZDA. To pa predvsem zaradi odvisnosti od uvoženih surovin in energije, kar se je pokazalo za pomembno oviro avtonomnejše in smelejše zunanje politike (glej Arah 1995: 216).

Po odstopu francoskega predsednika Charlesa de Gaulla 27. aprila 1969²⁶ se je začelo ponovno pospešeno povezovanje in poglobljanje Evropske skupnosti. Na srečanju v Haagu decembra 1969 so se države članice dogovorile, da je potrebno povečati moč institucij v Bruslju in dopustiti nadaljnja širitev Skupnosti. Glede odnosov z ZDA pa sta

---

²⁶ Odstopil je zaradi referendumskega nesprejetja regionalne in senatne reforme, ki ju je predlagal.

še bolj pomembni odločitvi o ustanovitvi gospodarske in monetarne unije do leta 1980 ter odločitve o razvijanju političnega sodelovanja na področju zunanje in obrambne politike. Tem prizadevanjem je sledila ustanovitev Evropskega političnega sodelovanja (EPS), ki je »več kot dve desetletji potekalo med članicami samimi in mimo organov Evropske skupnosti« (Bebler 2006: 58). Ideje o ustanovitvi monetarne unije so se pojavile predvsem kot poskus obvarovanja zahodne Evrope pred ameriško dolarsko hegemonijo. Tako je ameriška monetarna politika navsezadnje pripeljala do vzpostavitve Evropskega monetarnega sistema (glej Toplak 2003: 120).

Ob vseh že navedenih nasprotjih je bil za nadaljnje odnose med ES in ZDA pomemben neuspeli poskus oblikovanja nove atlantske listine v začetku leta 1973. Listina bi naj ameriško-evropske odnose postavila na nove temelje, v bistvu pa je bila poskus ZDA, da z na novo opredeljenimi globalnimi in regionalnimi interesi utrdi ameriške hegemonistične težnje. Eno izmed večjih ovir je predstavljal predlog, da bi naj na pogajanjih sodelovali tudi Kanada in Japonska, kar za evropsko stran nikakor ni bilo sprejemljivo. Kissingerjev predlog nove atlantske listine ni bil slabo sprejet le v Skupnosti temveč je povzročil precej kontroverznosti tudi v ameriški zunanji politiki, zato so ga Američani sami opustili (glej Arah 1995: 216-217).

Članice ES so se na srečanju v Kopenhavnu decembra 1973 dogovorile o pogajalskih izhodiščih z ZDA. Dogovorile so se, da bodo pripravile osnutke svojih stališč glede deklaracij o evropsko-ameriških odnosih na področju varnosti v okviru Nato, o temeljnih načelih sodelovanja med ZDA in ES ter o evropski identiteti (glej Arah 1995: 217).

Bolj kot so si zahodnoevropske države prizadevale utrditi svoj samostojni položaj in zasledovati lastne cilje v mednarodnih odnosih, bolj so ZDA, v strahu pred novim kontrapolom in izgubo primata, poudarjale povezanost obeh strani Atlantika. »Medtem ko so udeleženske EPS poudarjale neodvisnost zahodne Evrope, so ZDA opozarjale na medsebojno odvisnost in potrebo po tesnejšem sodelovanju« (Arah 1995: 217). V stališčih članic ES je bilo jasno zaznati strah pred prevelikim vmešavanjem ZDA v evropsko zunanjo politiko. Medtem pa so se ZDA pritoževale nad protiameriškim

duhom, ki je vel iz deklaracij in nezadostno vključenostjo njihovih predstavnikov pri pripravi teh (glej Arah 1995: 216).

Vrhunec zaostritve med ES in ZDA se je odvijal v povezavi z dogajanjem na Bližnjem Vzhodu. Jomkipurska vojna²⁷ in naftna kriza, ki ji je sledila, sta povzročili največji razkol med ZDA in zahodnoevropskimi državami do takrat. Do tega so privedli različni pogledi na krizo. ZDA so si razlagale nastale dogodke v luči hladne vojne in se bale spremembe ravnotežja sil. Za ES pa je bila novonastala kriza le še en konflikt med Izraelom in Arabci. Zahodnoevropske države so poskušale zadeve pomiriti s sprejetjem deklaracije o bližnjevzhodni krizi, s katero so se bolj približale proarabskemu stališču in z različnimi bilateralnimi sporazumi ter odločitvijo o evroarabskem dialogu. Sprejetje odločitve o slednjem marca 1974 je bila povod za najostrejšo negotovanje ZDA (glej Arah 1995: 217-218). »Temeljni očitok, ki ga je Kissingerjeva administracija naslavljala na evropske sogovornice, je poudarjal, da članice Skupnosti s samostojnim ukrepanjem ogrožajo ameriško zunanjo politiko« (Kohler v Arah 1995: 218). Do tako velikih nasprotij je prišlo, ker so ZDA računale na pravico veta pri odločanju o tako pomembnem zunanjepolitičnem koraku, kot je bila vzpostavitev dialoga s članicami Arabske lige. Še več, pričakovale so, da se bodo članice ES z njimi posvetovale pred sprejemom vsake odločitve v okviru EPS. Na ta način so si želeli zagotoviti možnost vplivanja na vse tiste odločitve, ki bi utegnile posegati na področje njihovih interesov. O resnosti situacije in nekakšnem ameriškem izsiljevanju zgovorno priča izjava tedanjega predsednika Richarda Nixona, ki je dejal, da evropske države ne morejo računati na podporo ZDA na področju varnosti, dokler njihovo ravnanje pri reševanju konkretnih ekonomskih in političnih vprašanj pogloblja konfrontacijo (glej Arah 1995: 218).

---

²⁷ Vojna se je začela 6. oktobra 1973 z napadom Egipta in Sirije na Izrael na njihov največji praznik jom kipur (spravni dan). Po začetnem presenečenju je Izraelu uspelo izvesti protiofenzivo in prebiti obe bojni črti. S posredovanjem ZDA in SZ je bilo že 25. oktobra 1973 podpisano premirje.

4.3 PONOVNNA OTOPLITEV

V letih 1973 in 1974 je bil torej svet priča največjim razhajanjem med zahodnoevropskimi državami članicami ES in ZDA. Vendar so se po marcu 1974 začele strasti umirjati. Na ponovno otoplitev je vplivalo več faktorjev, med katerimi je eden najpomembnejših gotovo vstop velike ameriške zaveznice VB v ES.

4.3.1 Vstop Velike Britanije v ES

Velika Britanija je v Skupnost vstopila skupaj z Dansko in Irsko leta 1973. Zaradi že prej omenjenega posebnega odnosa do svojih kolonij in ZDA se je VB odrekla sodelovanju pri nastajanju ES in je raje ustanovila »svojo« gospodarsko zvezo EFTA leta 1960. Vendar je že naslednje leto zaprosila za začetek pogajanj o polnopravnem članstvu v evropskih skupnostih. Za članstvo so se odločili predvsem iz gospodarskih razlogov, saj je bila gospodarska rast v EGS kar dvakrat višja kot v VB. Vendar pa vstop VB v ES nikakor ni bil lahek, saj ga je blokirala Francija na čelu z De Gaullom, tako da jim je uspelo šele v tretjem poskusu²⁸. Francija je nasprotovala predvsem zaradi britanskega »posebnega odnosa« z ZDA in strahu, da bodo z vstopom VB Američani posredno dobili en glas v ES. Zaradi tega odnosa se je začelo govoriti o konceptu »trojanskega konja« v evropski politiki.

Vstop VB ni bil otežen samo na evropski ravni temveč tudi doma. Javno mnenje ni bilo naklonjeno vstopu, pa tudi nekateri politiki so bili odločno proti. Julija 1972 so v britanskem parlamentu šele po tretjem branju s tristo enim glasom za in dvesto štiriinosemdesetimi glasovi proti (301 za, 284 proti) potrdil Listino o ES, s čimer je VB ratificirala sporazum o polnopravnem članstvu v ES. Nato je junija 1975 sledil še uspeli referendum o nadaljnjem članstvu v ES (glej Ješovnik 2000: 234).

---

²⁸ Prva prošnja za začetek pogajanj za polnopravno članstvo je bila oddana julija 1961, januarja 1963 vložil De Gaulle veto na vstop VB v EGS. Maja 1967 VB (skupaj z Dansko in Irsko) ponovno zaprosi za polnopravno članstvo ter je decembra istega leta ponovno zavrnjena zaradi nasprotovanja Francije. Julija 1969 da novi francoski predsednik Pompidou zeleno luč za priključitev VB, junija 1970 se začnejo pogajanja o polnopravnem članstvu, januarja 1972 pa sledi podpis pridružitvenega sporazuma.

Morda ni naključje, da je ravno v času britanskega pristopa k ES v VB zasedal premierski položaj konservativec Edward Heath, ki ni bil najbolj naklonjen Američanom. V času njegove vlade (1970-1974) se je »posebni odnos« precej ohladil. Henry Kissinger, največji ameriški diplomat tistega časa in takratni zunanji minister, trdi, da je bil Heath edini britanski predsednik vlade, ki je ne samo zanemaril znameniti »posebni odnos«, ampak je prav degradiral odnose med državama (glej Kissinger 1999: 602-607). Kljub temu krajšemu Heatovemu obdobju pa se je odnos potem spet obnovil in je dejansko prišlo do tistega, česar se je Francija najbolj bala – ZDA so preko VB dobile besedo v ES. VB je vstopila v ES v času največje krize med ES in ZDA in kmalu po njenem vstopu so se začele zadeve umirjati, ton »osamosvajajočih« držav se je pomiril, posledično pa je prišlo do ponovnega sodelovanja med ES in ZDA na zunanjepolitičnem področju.

4.3.2 Gymniški sporazum

Zaradi novonastalih razmer v mednarodnih odnosih in še posebej zaradi nasprotujočih pogledov ES in ZDA na te so se na prvem neformalnem srečanju sestali zunanji ministri ES. Sestanek je trajal od 20. do 21. aprila 1974 v dvorcu Gymnich nedaleč stran od Bonna, po katerem so dobila ime vsa naslednja neformalna srečanja zunanjih ministrov Skupnosti, ki se odvijajo dvakrat letno. S tem sestankom so se nasprotja dokončno zgladila, saj so ministri deveterice sprejeli rešitev, ki je bila sprejemljiva tudi za ZDA.

Države članice ES so se dogovorile, da se bodo na podlagi predhodne soglasne odločitve posvetovale z ZDA pred sprejemom vsake odločitve oz. stališča v okviru političnega sodelovanja. Od tedaj se je ustalila praksa medsebojnega obveščanja med ZDA, ki so posredovale svoja stališča in poglede pred vsakokratnim sestankom EPS ter predsedstvom EPS, ki jih je obveščalo o sprejetih stališčih in ukrepih ES. Izmenjava informacij je v veliki meri potekala preko veleposlaništev ZDA v vsakokratni predsedujoči članici, s čimer se je krepila vloga ES kot novega subjekta mednarodnih odnosov. Sporazum je dovoljeval tudi posvetovanje z ZDA na bilateralni ravni, in sicer v primeru, ko se države ne bi mogle zediniti glede postopka posvetovanja (glej Arah 1995:

218-219). To možnost so si nekatere države razlagale zelo fleksibilno in s tem kršile restriktivne poglede določenih članic, predvsem Francije. Jasen dogovor, da poteka posvetovanje z ZDA pod pokroviteljstvom ES samo, če so članice predhodno o tem soglašale, je v praksi spodnesel dogovor, da za mednarodno posvetovanje kljub odsotnosti tega sporazuma na bilateralni ravni poskrbi predsedujoča država članica ES (Kohler v Arah 1995: 219). Tako je velikokrat prišlo do situacij, da so ZDA posedovale informacije, ki so jih v ES označili za zaupne, ampak jih je potem predsedujoča na bilateralnih pogovorih posredovala ZDA.

Z Gymniškim sporazumom je prišlo do ponovne otoplitve odnosov med zavezniki na obeh straneh Atlantika. To je v večji meri koristilo ZDA, saj so lahko še naprej uveljavljale svojo hegemonistično politiko po vsem svetu, zahodna Evropa pa jih je morala v teh težnjah podpirati in biti zunanjepolitično v njihovi senci. Lep primer zahodnoevropske podpore ZDA so bila pogajanja za podpis Helsinške sklepne listine.

4.3.3 Helsinška sklepna listina

Veliko ljudi povezuje Helsinško sklepno listino predvsem z varovanjem človekovih pravic in Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE; CSCE – Conference on Security and Co-operation in Europe). Malo kdo pa ve, da so bila pogajanja pred podpisom zelo pomembna za zahodnoevropsko-ameriške odnose. Na helsinški konferenci je namreč pobudnica, SZ, želela izriniti ZDA iz pogajanj in s tem simbolično iz evropskega kontinenta. Takrat pa so Američanom v bran stopile države ES in omogočile sodelovanje ZDA in Kanade na konferenci v Helsinkih. Namen sovjetske pobude o »skupni evropski hiši« je bil med drugim oddaljiti ZDA in Kanado od evropskih zadev, vendar sta bili slednji vendarle sopolpisnici Sklepne izjave (glej Toplak 2003: 120).

Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi se je začela 3. julija 1973 v Helsinkih, se nadaljevala v Ženevi med 18. septembrom 1973 in 21. julijem 1975 ter se zaključila s

podpisom Sklepne listine v Helsinkih 1. avgusta 1975²⁹ (preambula, Helsinki Final Act). Zgodovinski dokument je podpisalo vseh triintrideset evropskih držav ter Kanada in ZDA. Pobudnica, SZ, je želela s konferenco doseči posredno priznanje vzhodnoevropskih komunističnih režimov s strani zahodne Evrope. V procesu pogajanj pa je prišlo do tega, da so zahodne države v sporazum vsilile tudi določila glede varovanja človekovih pravic.

Pogajanja so potekala v iskanju kompromisov med vzhodom in zahodom, z željo po preprečevanju konfliktov in kriz na evropskih tleh, ki bi lahko eskalirale v odkrit spopad med obema blokoma. Sklepna listina je postala temeljni kamen za popuščanje napetosti ter nekakšen most med zvezo Nato in Varšavskim paktom (glej Grizold 2000: 270). Govorimo o treh sklopih pogajanj oz. o treh »košarah«: varnostno-političnem, ekonomsko, ekološko, kulturnem ter o področju človekovih pravic. V sklepni listini so sprejeli deset temeljnih načel, t.i. Helsinški dekalog:

- 1. suverena enakost držav,*
- 2. vzdrževanje od uporabe in grožnje z uporabo sile,*
- 3. nedotakljivost meja,*
- 4. teritorialna integriteta države,*
- 5. miroljubno reševanje sporov,*
- 6. nevmešavanje v notranje zadeve,*
- 7. spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vključno s svobodo mišljenja, vesti, vere in prepričanja,*
- 8. enakost pravic in samoodločbe narodov,*
- 9. sodelovanje med državami,*
- 10. izpostavljanje obveznosti mednarodnega prava v dobri veri (Helsinška sklepna listina 1975).*

Ob podpisu Helsinške sklepne listine je prvič po padcu železne zavesne prišlo do sodelovanja med vzhodno in zahodnoevropskimi državami. Preko KVSE-ja so začele zahodnoevropske države, še posebej pa ZDA, pridobivati posredno moč za vplivanje na komunistične elite v vzhodni Evropi. Leta 1976 je na predsedniških volitvah v ZDA

---

²⁹ Podpis Helsinške sklepne listine ne pomeni ustanovitve organizacije KVSE (Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi), temveč samo nekakšen okvir za nadaljnje sestanke oz. konference. KVSE se v organizacijo preoblikuje šele s podpisom Pariške listine za novo Evropo (The Charter of Paris for a New Europe) 21. novembra 1990, ko se skladno s tem preimenuje v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE).

zmagal demokrat Jimmy Carter,³⁰ ki je v zunanjo politiko kot pomembno prvino uvedel boj za človekove pravice. ZDA so s pomočjo KVSE-ja lahko kritizirale kršenje človekovih pravic in vplivale na javno mnenje, kar je postopoma pripeljalo do padca vzhodnoevropskih režimov in povezovanja teh držav v evroatlantske povezave. KVSE je odločilno vlogo odigrala v osemdesetih letih 20. stoletja, ko so gibanja za človekove pravice in protikomunistično vzdušje dosegli vrhunec.

4.4 OSEMDESETA LETA

V osemdesetih letih je ES s širitvijo na jug postala dvanajsterica. Najprej se ji je leta 1981 priključila Grčija³¹, leta 1986 še Portugalska in Španija. ES pa ni bila dejavna le na področju širitve, ampak tudi na področju poglobljanja povezav. Oktobra 1981 so zunanji ministri Skupnosti dosegli sporazum o razširitvi pristojnosti v okviru Evropskega političnega sodelovanja, junija 1983 so na zasedanju Evropskega sveta sprejeli Deklaracijo o Evropski uniji, februarja 1984 je Evropski parlament sprejel osnutek Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije. Decembra 1985 je Evropski svet sprejel Enotno evropsko listino, ki začne veljati junija 1987. Listina spreminja številne določbe iz ustanovitvenih pogodb iz Pariza in Rima, vsebuje pa tudi že določbe o ustanovitvi in delovanju enotnega trga.

Na gospodarskem področju je postajala ES vedno močnejša. K temu je pripomoglo poglobljeno gospodarsko povezovanje, veliko se govori tudi že o gospodarsko-denarni uniji ter krizi v ameriškem gospodarstvu.

Ameriško gospodarstvo je bilo od leta 1974 do približno konca osemdesetih let v vedno večjih težavah, saj se je moralo soočiti s težavami doma in vedno rastočimi konkurenčnimi izzivi tako na domačem kot na tujih trgih. Med leti 1974 in 1982 se je v ZDA pojavila kritična kombinacija stagnacije in inflacije, kar je bilo precej neugodno

---

³⁰ Jimmy Carter je za svoja prizadevanja na področju človekovih pravic leta 2002 dobil Nobelovo nagrado za mir.

³¹ Toplakova trdi, da se je z vstopom Grčije, zibelke demokracije in evropske kulture, ES razširila tudi na zgodovinsko Evropo (glej Toplak 2003: 121).

zaradi gospodarske rasti Japonske in Nemčije. Po letu 1982 so uspeli vzpodbuditi proizvodnjo in zmanjšati inflacijo, vendar so se pojavili novi problemi predvsem na področju zaposlovanja ter povečevanja proračunskega in zunanjetrgovinskega primanjkljaja (glej Menart 2003: 13). ZDA so se po nenehnem gospodarskem vzpenjanju v prvih povojnih letih morale soočiti z recesijami, nezaposlenostjo, stagnacijo, inflacijo, naraščajočimi vojaškimi izdatki ter povečanjem tuje konkurence tako doma kot v tujini (Spulber v Menart 2003: 13). Zahvaljujoč visoki evropski rasti in ameriškim težavam je »v osemdesetih letih zahodna Evropa z Evropsko ekonomsko skupnostjo v bruto nacionalnem proizvodu že dosegla ZDA in z deležem v svetovnem bruto nacionalnem proizvodu ter v svetovni industrijski proizvodnji presegla Sovjetsko zvezo, Japonsko in Kitajsko.« (Benko 1997: 238)

Odnosi med ZDA in ES so v osemdesetih letih potekali na precej podoben način kot desetletja pred tem. Še vedno so imeli najpomembnejšo vlogo politično-varnostni odnosi, tesno pa so jim sledili gospodarski. Večina vseh pogajanj med partnericama se je odvijala v sklopu Nato pakta, saj so bile vse članice dvanajsterice, razen Irske, tudi članice pakta. Pomembno je bilo tudi sodelovanje v okviru KVSE in boj za spoštovanje človekovih pravic v vzhodni Evropi ter s tem povezano podpihovanje boja proti komunizmu. Pomembno vlogo je dobivala vedno bolj rastoča trgovina preko Atlantika.

4.4.1 Reagan – Thatcher

Vpliv na ameriško-evropske odnose je imel tudi dvojec Ronald Reagan in Margaret Thatcher. Ameriški konservativni republikanec in britanska konzervativna premierka sta ponesla »posebni odnos« do neslutnih višav, kar je seveda slabo vplivalo na evropsko povezovanje in s tem tudi na odnos nekaterih evropskih držav do VB in ZDA.

Margaret Thatcher je ob svojem nastopu kot predsednica vlade VB leta 1979, kljub nasprotnim pričakovanjem (vsi so namreč pričakovali, da se bo zavzela za sodelovanje z ES) takoj poglobila odnose z ZDA. Zaradi razprtij med ES in VB glede proračuna in njenega izsiljevanja glede rabata je med leti 1979 in 1984 prišlo do največje krize med

tema. V mnogih državah članicah so se zato pojavila razmišljanja o nadaljevanju Skupnosti brez VB. Odnosi so se zaostri do te mere, da je francoski predsednik François Mitterand predlagal VB, naj opusti svoje polnopravno članstvo v ES in namesto tega dobi nek »posebni status« (George v Osojnik 2005: 28-30).

Izboljšanje odnosov med ES in VB je prinesel prihod Ronalda Reagana na predsedniški položaj ZDA. Reagan se je namreč zavedal pomena močne Evropske skupnosti tako na gospodarskem področju kot tudi v konfrontaciji s Sovjetsko zvezo. Leta 1984 je tako Thatcherjeva končala desetletje britanskega negativnega odnosa do povezave in nakazala, da želi VB postati vodilna država v Skupnosti (glej Osojnik 2005: 30). To se je zgodilo predvsem zaradi sprejetja proračuna ES in ameriških spodbud k trdni Skupnosti. Kljub temu, da je Reagan podpiral močno Evropsko skupnost, je zaradi njegove ostre politike do SZ prišlo do napetosti z evropskimi (celinskimi) zavezniki.

Med predsednikovanjem Ronalda Reagana med leti 1980 in 1988 je bila prevladujoča prvina ameriške zunanje politike agresivna in izdatna obrambna politika in je kot taka vplivala na dejavno vlogo ZDA v mednarodnih odnosih (glej Grizold 2003: 357). Obuditev oboroževalne tekme z »vojno zvezd« in ostra kritika kratenja človekovih pravic je ogromno pripomogla k zlomu SZ, demokratizaciji vzhodnega bloka in odločilno prispevala k oblikovanju ugodne klime za nadaljnje povezovanje, najprej zahodnoevropskih nato pa vseh evropskih držav.

5. ODNOSI MED EVROPSKO UNIJO IN ZDA

Po padcu železne zavesne je prišlo do velikih družbeno-političnih sprememb, ki so odnos med ZDA in Evropo drastično spremenile. Veliki sovražnik na vzhodu je izginil. Še več: iz njega je nastalo več kot ducat srednje in vzhodnoevropskih držav, ki so nujno potrebovale pomoč in podporo tako Evrope kot ZDA. Evropska skupnost je v tem videla priložnost za krepitev svoje svetovne politične vloge. Še bolj pa jo je krepitvi te spodbudilo neuspešno posredovanje oz. nemoč v vojnah na območju nekdanje Jugoslavije, kjer se je spet pokazala ameriška premoč v mednarodnih odnosih. Obenem so se ZDA zelo hitro po padcu komunističnih režimov – predvsem zaradi potreb po nafti – geostrateško preusmerile na Bližnji vzhod.

Ash (2006: 106) pravi, da je bila ameriška politika do evropskega združevanja po letu 1945 produkt koristoljubja. S krepitvijo svobodne zahodne polovice Evrope se je večala moč ZDA na kontinentu in v globalnem dvoboju s SZ. Privlačni dinamizem Evropske skupnosti v sedemdesetih in osemdesetih letih z vizionarskim ciljem enotnega trga je neposredno prispeval h koncu komunizma v vzhodnem bloku. Kakor hitro pa je sovražnik na vzhodu izginil, so se spremenili interesi ZDA na evropskem kontinentu in se po večini usmerili drugam po svetu.

5.1 NASTANEK EVROPSKE UNIJE

Na maastrihtskem Evropskem svetu 9. in 10. decembra 1991 so voditelji držav članic predstavili osnutek Pogodbe o Evropski uniji³². Pogodbo so podpisali zunanji in finančni ministri članic Evropske skupnosti 7. februarja 1992 prav tako v Maastrichtu, veljati pa je začela 1. novembra 1993 – mesec dni po ratifikaciji zadnje države članice.

Glavni cilji skupne zunanje in varnostne politike (SZVP), ki jih navaja pogodba so:

- *zaščiti skupne vrednote, temeljne interese, neodvisnosti in celovitost Unije skladno z načeli Ustanovne listine Združenih narodov;*

---

³² Ponovno sta imeli ključno vlogo Francija in Nemčija, natančneje francoski predsednik, socialist, François Mitterand in nemški kancler, krščanski demokrat, Helmut Kohl.

- *krepi varnosti Unije v vseh njenih oblikah;*
- *ohranjati mir in krepi mednarodno varnost v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov in Helsinške sklepne listine ter cilji Pariške listine, tudi s tistimi, ki se nanašajo na zunanje meje;*
- *spodbujati mednarodno sodelovanje;*
- *razvijati in utrjevati demokracijo in načelo pravne države ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (Pogodba o Evropski uniji 1992: člen J.1)*

Deklarirane cilje naj bi dosegle z jasnim definiranjem načel in glavnih smernic skupne zunanje in varnostne politike, z odločanjem o skupnih strategijah in s prevzemanjem skupnih ukrepov in skupnih stališč ter s krepitvijo sistematičnega sodelovanja med državami članicami v vodenju SZVP (glej Nugent 1994: 450).

Z nastankom EU se je začel program enotnega notranjega trga, katerega osnova so štiri temeljne ekonomske svoboščine: prost pretok blaga, prosto gibanje oseb, prost pretok kapitala in plačil ter svoboda opravljanja storitev. Glavni namen teh svoboščin je vzpostavitev integriranega trga in s tem povečanje konkurenčnosti EU na svetovnem trgu, še posebej nasproti ZDA. V šestdesetih in sedemdesetih letih so bile ZDA tista država, ki je večinoma postavljala pravila in standarde mednarodne trgovine, ostali pa so sledili. To stanje se je začelo spreminjati z vzpostavitvijo enotnega evropskega trga, saj je njegova politična teža začela vplivati na podjetja in vlade zunaj tega trga (Wallace v Menart 2003: 14-15). S tem so države članice dosegle enega svojih glavnih ciljev, ki so ga zasledovale že od samih začetkov združevanja – EU je, vsaj na gospodarskem področju, postala konkurenčna ZDA. Menart (2003: 15) pravi, da so »integracijski procesi EU omogočili, da izzove vlogo ZDA kot največje in prevladujoče velesile v globalnem gospodarstvu.«

5.1.1 Struktura Evropske unije po Maastrichtski pogodbi

EU po Maastrichtski pogodbi sestavljajo trije t.i. stebri:

- enotni institucionalni okvir za politiko skupnosti glede enotnega trga, mednarodne trgovine, razvojne pomoči, denarne politike, kmetijstva, regionalnega razvoja itd. V prvi steber so dejansko združene vse tri

dotedanje skupnosti: EGS, ESPJ in EURATOM skupaj z določili gospodarske in monetarne unije;

- skupna zunanja in varnostna politika (SZVP);
- sodelovanje na področju pravosodja in notranje politike med državami članicami.

Z vidika naslova tega dela je najpomembnejši drugi steber – skupna zunanja in varnostna politika, v katerega je z Maastrichtskim sporazumom preraslo EPS. EU na svoji spletni strani kot najpomembnejši zunanji cilj opredeljuje uveljavljanje svoje identitete na mednarodni sceni, še zlasti skozi skupno zunanjo in varnostno politiko, vključno z razvojem skupne obrambne politike (glej Portal Evropske unije 2007).

5.1.2 Amsterdamska pogodba

Na mednarodni konferenci v Amsterdamu oktobra 1997 so države članice EU podpisale pogodbo o EU, ki je stopila v veljavo 1. maja 1999. V bistvu ta pogodba dopolnjuje Maastrichtsko. Ne odpravlja treh stebrov EU, spreminja pa vsebino vsakega od njih ter premika del vsebine posameznih stebrov med seboj. V drugem stebru je prišlo do sprememb v smeri večje učinkovitosti reševanja kriz (zaradi neuspešnega posredovanja na Balkanu). Uvedena je nova funkcija – visoki predstavnik za skupno zunanjo in varnostno politiko³³, ki pripada generalnemu sekretarju Evropskega sveta in je nekakšen zunanji minister EU. Žal pa gre pri evropskih integracijah zelo težko brez podvajanja. Tako je tudi s funkcijo visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko, ki je zelo podobna funkciji komisarja za zunanje odnose, le da je komisar bolj uradnik, visoki predstavnik pa bolj diplomat.

---

³³ Že od ustanovitve funkcije leta 1999 jo opravlja španski diplomat, nekdanji generalni sekretar Nata, Javier Solana.

5.2 ODNOSI MED EU IN ZDA V DEVETDESETIH LETIH

Odnose med EU in ZDA je za več kot štirideset let zaznamovala hladna vojna. Glavna tema med obema je bila varnostno-obrambna politika, vse ostale so na dnevni red prišle pozneje, če sploh so. ZDA so podpirale združevanje Evrope predvsem zato, da so imele v zahodni Evropi zelo močan pol kapitalistične moči nasproti SZ ter da so lahko na ta način izvajale svojo politiko zadrževanja. V vseh ostalih temah (svetovno gospodarstvo, mednarodna politika, okoljevarstvo itd.) pa so še vedno dominirale pred Evropsko skupnostjo. Vso to moč so si pridobile kot »rešiteljica« v drugi svetovni vojni in nato »varovalka« pred komunizmom v hladni vojni. Svoje argumente, proti morebitnim neposlušnim zahodnoevropskim državam, so zlahka podkrepile z omembo njihove nezanemarljive vojaške prisotnosti na stari celini, ki jo je branila pred Vzhodom.

Evropska skupnost je bila poleg Nata ena od dveh dominantnih institucij zahodne Evrope, ki pa je predstavljala civilno moč z zelo omejenimi pristojnostmi na področju varnostnih zadev ter brez vsakršnih pristojnosti na področju vojske in obrambe. Slednji sta bili povsem v rokah zveze Nato, ki je zadovoljevala interese mnogih zahodnoevropskih držav, obenem pa je zagotavljala prisotnost ZDA v Evropi (glej Grizold 2000: 288-289).

S hitrim kolapsom vzhodnega bloka so se varnostne in politične razmere v Evropi drastično spremenile. Sledile so jim gospodarske in socialne spremembe ogromnih razsežnosti. V tem obdobju, ko ni bilo več nevarnosti oz. jo je bilo potrebno ponovno definirati,³⁴ so evropski voditelji začutili priložnost za večji vpliv na svetovni sceni.

5.2.1 Politični in gospodarski odnosi

S podpisom Maastrichtske pogodbe se je odprlo novo poglavje evropskega združevanja. Države članice ES so se zavezale, da se bodo držale skupne zunanje in varnostne politike, kar pomeni, da bodo na zunaj nastopale enotno, v bistvu kot ena država.

---

³⁴ Kar je storila zveza NATO na vrhu v Rimu leta 1991, ker sicer ni bilo več razlogov za njen obstoj.

Cilj EU je učinkovito in uravnoteženo partnerstvo z ZDA. Transatlantski odnosi so se razvijali skupaj z razvojem Unije. Med hladno vojno so se odnosi večinoma osredotočali na zvezo Nato in bilateralne pogodbe med ZDA in posameznimi državami članicami. Ti odnosi ostajajo še vedno pomembni, vendar se občutno povečuje teža direktnih odnosov med EU in ZDA (glej The Council of the European Union 2007).

Diplomatski odnosi med ZDA in EU oz. njenimi predhodnicami so vzpostavljeni že vse od leta 1953, ko so ZDA imenovale svoje prve opazovalce v ESPJ. Leta 1961 je bila ustanovljena ameriška misija v evropskih skupnostih, ki je po preoblikovanjih in preimenovanjih povezave sedaj misija ZDA v EU. Evropska komisija ima svojo delegacijo v Washingtonu od leta 1954, ki je od leta 1971 naprej delegacija z vsemi diplomatskimi privilegiji in imunitetami. Zadolžena je za predstavljanje Komisije v odnosu z ameriško vlado v vseh temah, ki so v pristojnosti EU (glej European Commission 2007a in European Union – Delegation of the European Commission to the USA 2007).

Ker so države članice videle, da ne bodo mogle vzpostaviti zunanjepolitične moči na tak način kot to počnejo ZDA (s pomočjo vojske), so se odločile, nadaljevati s strategijo, ki jo zasledujejo od samih začetkov povezovanja. Že od petdesetih let naprej so razvijale odnose z ostalim svetom preko skupne trgovinske politike in trgovinskih sporazumov o sodelovanju s posameznimi državami ali regionalnimi skupinami držav (glej European Commission 2004: 4). Na ta način so si pridobile položaj velesile na gospodarskem področju. Gospodarsko moč pa potem prelijejo v zunanjepolitično moč in v faktor stabilnosti. Na ta način je EU prišla do primata v svetovni trgovini.

Spremembe po koncu hladne vojne so seveda doletele tudi ZDA. Najprej so si morale načrtovati nove zunanjepolitične cilje, v katerih je moral biti načrtan spremenjeni odnos do zahodnoevropskih zaveznic. Odnos med ZDA in EU je iz pretežno obrambnega področja začel prehajati na pretežno gospodarsko področje. Presenetljivo dejstvo je, da sta po koncu hladne vojne, zaradi gospodarske prepletenosti, postali še bolj medsebojno povezani kot prej. Dovolj sta zgovorna že podatka o medsebojnem izvozu največjih

trgovinskih partneric na svetu, ki opravita okrog dve petini (2/5) svetovne menjave. EU izvozi 25 % v ZDA, te pa v EU 20 % (glej European Commission 2007b in European Commission 2004: 16).

EU in ZDA sta ob spoznanju vedno večje gospodarske odvisnosti začeli (po varnostno-vojaških v preteklosti) formalizirati gospodarske odnose s podpisom raznih dokumentov. Glede na to, da sta tako veliki trgovinski partnerici, ki skupno pridelata 57 % celotnega svetovnega BDP-ja, je razumljivo, da obstajajo težnje po podpisu sporazumov in odpravljanju prepek (glej European Commission 2007b).

Prvi poskus formaliziranja gospodarskih odnosov je bila Transatlantska deklaracija, ki sta jo 22. novembra 1990 podpisali ZDA in takrat še ES. Predvidevala je sestanke na vseh ravneh – od najvišjih predstavnikov do delovnih skupin za posamezna področja. Deklaracija je poudarjala nadaljnjo krepitev partnerstva v prizadevanjih za zaščito demokracije, vladavine prava, spoštovanja človekovih pravic ter individualnih svoboščin, zaščito miru in promocijo mednarodne varnosti v sodelovanju z ostalimi narodi proti agresiji in nasilju. Podpisnici sta se zavezali, da bosta prispevali k pomiritvi konfliktov v svetu in okrepili vlogo Združenih Narodov (glej Transatlantic Declaration 1990 in Cameron 2004: 2).

3. Decembra 1995 je sledil podpis Nove transatlantske agende (NTA – New Transatlantic Agenda), ki je predvidevala skupno delovanje na štirih glavnih področjih:

- promocija miru in stabilnosti, demokracija in razvoj po vsem svetu,
- odzivanje na globalne krize,
- prispevek k širitvi svetovne trgovine in tesnejši gospodarski odnosi,
- »gradnja mostov« čez Atlantik (The New Transatlantic Agenda 1995).

V agendo so še zapisali, da so vezi, ki združujejo narode na obeh straneh Atlantika, še vedno tako močne, kot so bile zadnjega pol stoletja. Zadnjih petdeset let je bilo transatlantsko partnerstvo vodilna sila za mir in napredek tako za podpisnici kot za ves svet. Skupaj jim je uspelo preoblikovati sovražnike v zaveznike, diktature pa v demokracije. Skupaj so zgradili institucije in vzorce sodelovanja, ki so zagotavljali

njihovo varnost in ekonomsko moč. Ti dosežki imajo po njihovem mnenju epske razsežnosti (glej Cameron 2004: 2).

NTA je postavila institucionalni okvir za uradne stike med EU in ZDA. Praviloma poteka enkrat letno – ob koncu vsakega drugega predsedovanja – vrhunski sestanek, ki se ga udeležita predsednik in državni sekretar z ameriške strani ter t.i. »troika« s strani Unije – predsednik Evropskega sveta, predsednik Evropske komisije in visoki predstavnik za skupno zunanjo in varnostno politiko³⁵. Najvišjo raven dopolnjujejo ministrski sestanki, ki potekajo dvakrat letno. Na njih se srečujejo zunanji minister in minister, zadolžen za trgovino predsedujoče države EU, evropska komisarja za zunanje zadeve in trgovino ter visoki predstavnik za SZVP z ameriškim kolegoma za pripadajoče področje – državnim sekretarjem in sekretarjem za trgovino. Na nižjih ravneh potekajo sestanki v različnih sestavah in pokrivajo vse mogoče teme. Prav tako prihaja do veliko neformalnih srečanj, ki dopolnjujejo formalno raven in skrbijo za bolj ali manj dnevni kontakt med partnericami na obeh straneh Atlantika (glej Menart 2003: 111, The Council of the European Union 2007 in The United States Mission to the European Union 2007).

Oba ameriška predsednika, v tem času George Bush starejši in Bill Clinton, sta se zavedala vedno večjih potencialov partnerstva z EU, zato sta bila zainteresirana za vzpostavitev nekakšne strukture odnosov. Vendar pa strukturam iz leta 1990 in 1995 niso na obeh straneh nikoli dali potrebne politične podpore, da bi lahko zagotovili večji uspeh (glej Cameron 2004: 2).

Del NTA je bil akcijski načrt, iz katerega je izšla pobuda za Transatlantski poslovni dialog (TBD – Transatlantic Business Dialogue), ki je povezala vplivne podjetnike iz privatnega sektorja in vladne predstavnike. Pomemben korak naprej pri odpravljanju ovir v trgovini je bil, leta 1997 podpisani, Vzajemni sporazum o priznavanju (MRA – Mutual Recognition Agreement), ki se je lotil različnih proizvodnih standardov, ki ovirajo trgovanje tudi tam, kjer so bile carine in druge dajatve že odpravljene (glej Menart 2003: 111).

---

³⁵ Naslednje vrhunsko zasedanje bo gostila Slovenija predvidoma konec junija 2008.

Vsi ti sporazumi so bili podlaga za nadaljnje transatlantsko trgovinsko povezovanje. Tako so na evropsko-ameriškem vrhu 18. maja 1998 razglasili Transatlantsko gospodarsko partnerstvo (TEP – Transatlantic Economic Partnership), ki naj bi okrepilo in povečalo multilateralno in bilateralno sodelovanje in skupne akcije na področju trgovine in investicij. Dokument vsebuje tudi urnik reševanja določenih problemov, ki je nastal med intenzivnimi pogovori med ameriško Administracijo in evropsko Komisijo. Namen dokumenta je odpraviti še preostale ovire za trgovanje med EU in ZDA (glej European Commission 2007).

Eden glavnih ciljev nastanka EU je poenotiti zunanjo politiko držav članic v SZVP. Želeli so, da naj bi imele sedaj države članice dejansko enotno stališče do zunanjepolitičnih problemov in da ne bi več prihajalo do soliranja kot v preteklih primerih. V pogodbo so zapisali:

Države članice dejavno in brez pridržkov podpirajo zunanjo in varnostno politiko Unije v duhu lojalnosti in medsebojne solidarnosti. Države članice si skupaj prizadevajo za krepitev in razvoj medsebojne politične solidarnosti. Vzdržijo se vsakršnega ravnanja, ki je v nasprotju z interesi Unije ali, ki bi lahko zmanjšal njeno učinkovitost v vlogi povezovalne sile v mednarodnih odnosih. (Pogodba o Evropski uniji 1992: člen J.1)

Vendar so se tudi po podpisu Maastrichtske pogodbe nadaljevale podobne težave kot so bile že prej in so jasne še danes. Za zunanjepolitične partnerje EU (pri tem mislim predvsem ZDA) so zelo težka kakršna koli pogajanja z Unijo. Prvi problem je polletna rotacija predsedovanja Svetu EU, kar je lahko za pogajanja usodno, saj se lahko politike držav članic, ki si sledijo, razlikujejo in zato lahko pride do zastoja pogajanj ali do večje intenzitete itd. Nato je tu še, že prej omenjeno, podvajanje funkcije »zunanjega ministra« (visoki predstavnik za SZVP in komisar za zunanje odnose) ter samovolja držav članic. Na kratko: preveč organov in preveč zapletanja. Na ameriški strani se točno ve, kdo je odgovoren za pogajanja in kakšna so njegova stališča. Zapletenost zunanjih odnosov EU nazorno kaže spodnji diagram.

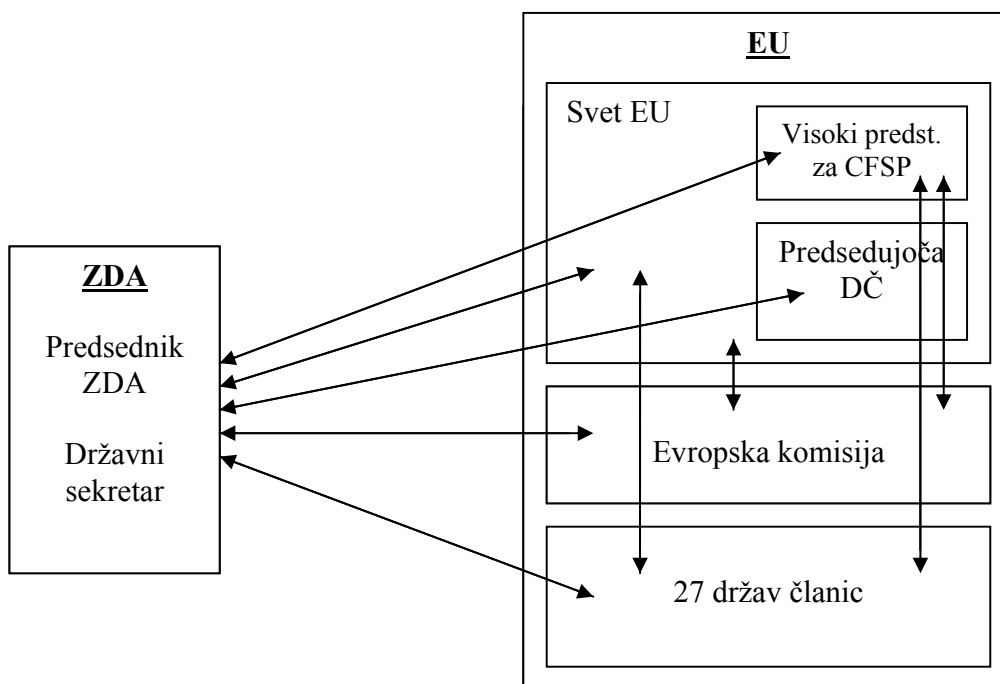

Diagram 5.1: Struktura odnosov med EU in ZDA na najvišji ravni

Diagram 5.1 predstavlja poenostavljeno sliko sodelujočih v oblikovanju odnosa med EU in ZDA. Najprej je potrebno poudariti, da sem - zaradi preglednosti - vključil le tiste najpomembnejše oz. najvidnejše subjekte na vsaki strani. V ZDA vplivajo na oblikovanje zunanje politike od kongresa (še posebej senata) do Pentagona in svetovalca za nacionalno varnost. Vendar imata še vedno glavno besedo predsednik in »State Department«. Na evropski strani pa so razmere zapletene že na tem preprostem diagramu. Smernice evropske zunanje politike začrta Evropski svet, skupaj jih izvajajo predsedujoča članica, visoki predstavnik za SZVP in Svet EU s podporo Komisije. Na vse skupaj pa imajo vpliv še vse ostale države članice, še posebej večje. Vse od prvih direktnih volitev v Evropski parlament leta 1979, si tudi ta zavzema imeti čim večjo vlogo pri oblikovanju zunanje politike Unije.

Ash se sprašuje ali ne bi bilo morda Američanom v njihovem novem strateškem položaju preprosteje in bolj smiselno vzpostaviti zaveznitvo z nekaj glavnimi posameznimi evropskimi silami, saj se Evropa navzven, ob nerazvitem političnem usklajevanju in vojaški nesposobnosti, še vedno kaže kot komplicirana in problematična partnerica, ki terja neskončno veliko časa. Obenem pa daje vtis, da se bo samodefinirala na podlagi

gaullističnega načina³⁶ – z nasprotovanjem ZDA (glej Ash 2006: 117). ZDA v bistvu to počnejo že ves čas.

Že od nekdanj so se ZDA trudile vzpostaviti tesnejše stike predvsem z večjimi državami Evropske skupnosti: Nemčijo, Francijo in seveda Veliko Britanijo – z državami, ki so imele pomembno vlogo tako na področju skupne obrambne strategije kot na področju gospodarskih in kulturnih stikov (glej Arah 1995: 220). S tem, ko so se dogovorile z njimi oz. skozi njih uveljavile svoj vpliv, so se izognile zapleteni evropski strukturi pogajanj. Podobni odnosi se nadaljujejo tudi v devetdesetih letih. O nekaterih pomembnih temah, kot je zaznavanje groženj, ni bilo nobene znatne razprave na najvišji politični ravni. Deloma tudi zaradi nesposobnosti evropske strani ustvariti enotno mnenje glede občutljivih političnih, varnostnih in gospodarskih tem. Rotirajoče šest mesečno predsedstvo EU ne more voditi takšnega dialoga in mnoge države članice, ne samo VB, preferirajo bilateralno diplomacijo (glej Cameron 2004: 2).

Američani poskušajo preko bilateralnih odnosov z državo, ki trenutno predseduje Svetu EU, doseči svoj vpliv na evropsko politiko. Slabost te strategije je v kratkem, šestmesečnem, predsedovanju Svetu ter v različni naklonjenosti predsedujočih držav članic do ZDA. V obdobju po sprejetju Amsterdamske pogodbe se ZDA rade dogovarjajo s predstavnikom za SZVP (glej Dávid 2004: 49).

Administracija Busha starejšega se je (podobno kot administracije pred njo) zavzemala za gospodarsko močno povezano in politično razdrobljeno Evropo. Ideja o skupnem evropskem trgu in močni gospodarski partnerici sta jim bili po godu. Bolj jih je motilo politično združevanje, ki bi skupaj z gospodarsko močjo pripeljalo do novega kontrapola ZDA. Vukadinović (2002: 115) pravi, da je Busheva administracija »vse napovedi političnega in vojaškega združevanja znotraj Evropske unije spremljala s skepso, na nek način pa tudi kot poskus nepotrebnega tekmovanja, ki bi lahko ogrozil obstoj Nata«. Clintonova administracija, ki je sledila, je zavzela nasprotno stališče. Clinton je menil, da bi nova identiteta EU in možnost njihovega skupnega političnega in vojaškega delovanja

---

³⁶ Za evrogaulliste je značilno, da želijo vzpodbuditi »evronacionalizem« na podlagi nasprotovanja ZDA – na podoben način kot je to zagovarjal De Gaulle.

lahko pripomogla k reševanju kriz nastalih po razpadu vzhodnega bloka (glej Vukadinovič 2002: 115).

Kljub napredku v odnosih na gospodarskem področju in nenehnem ponavljanju pomembnosti odnosov in tradicionalne povezanosti ter kljub naklonjenosti Clintonove administracije evropskemu povezovanju, so nasprotja ostajala tudi v devetdesetih letih. Zajemala so področja od spoprijemanja s t.i. malopridnimi državami,³⁷ globalnega segrevanja, Mednarodnega kazenskega sodišča do neratifikacije pogodbe, ki prepoveduje pehotne mine. Zato je nespametno trditi, da so se evro-ameriška nasprotovanja začela s prihodom Georgea W Busha (glej Cameron 2004: 3).

5.2.2 Varnostno-obrambni odnosi

EU je začela postavljati nove standarde na področju obrambno-varnostnih zadev, saj je v prvo vrsto postavila preventivo. Z raznimi sporazumi, gospodarskimi pomočmi in seveda z obljubo po včlanitvi v to uspešno politično-gospodarsko organizacijo spodbujajo države nečlanice k mirnemu reševanju sporov, spoštovanju človekovih pravic itd. EU poskuša zagotoviti varnost tako, da z integracijo prepreči konflikt. Vsako novo državo pripelje v mrežo političnih, ekonomskih in družbenih medsebojnih odvisnosti, ki onemogočajo konflikte med državami članicami (glej Hladnik 2006).

SZVP je bila na svoji prvi preizkušnji že takoj po podpisu Maastrichtske pogodbe, saj so v tem času na ozemlju nekdanje Jugoslavije že potekali spopadi. EU je neuspešno poskušala posredovati in pripeljati do politične rešitve krize. V Bruslju te neuspele poskuse elegantno imenujejo »lekcija z Balkana« (The lessons of the Balkans). V tem primeru se je pokazalo, da EU potrebuje tudi kurativo. Edina, ki je bila na razpolago takrat, je bila zveza Nato, ki je pod ameriškim vodstvom rešila obe največji krizi. Najprej v Bosni in Hercegovini in nato še na Kosovu. Do tolikšne evropske nemoči je privedla neenotnost v evropski politiki glede Balkana. Kar je v končni fazi pokazalo, da »razcepljena Evropa omogoči popolno katastrofo in genocid na svojem dvorišču in da

---

³⁷ »Rogue States« - predhodnica Bushevih držav na osi zla.

mora klicati na pomoč Ameriko, da počisti za njo» (Hladnik 2006). Mazower (2002: 383) pravi, da so vse pobude, da bi se razmere v Bosni premaknile iz mrtve točke, prišle iz ameriške strani ter da se iz ravnanja Evropejcev ni dalo videti, da je to v bistvu evropski problem.

Velike zahodnoevropske države so kljub razlikam v stališčih, ki so bile ovira k skupnemu stališču, okrepile skupni pogled k reševanju kriz. Začele so se zavedati, da nemirni Balkan pomeni grožnjo celovitemu sistemu evropske varnosti. Obenem je postalo jasno, da vse politične sile, ki delujejo za rešitev krize, nimajo dovolj volje in moči, da bi uspele prekiniti začarani krog nenehnih spopadov. To pa je pripeljalo do drugačnih pogledov na rešitev krize. K tem stališčem so veliko pripomogle ZDA, ki so po oklevanju Evrope prevzele vodilno vlogo na Balkanu. Balkanska kriza je postala dober pokazatelj širših pogledov na evropske odnose, ohranjanje odnosov v Natu in stopnje povezanosti z ZDA (glej Vukadinović 2002: 89-91). Že vojna v Bosni je pokazala, kako težko Evropejci, celo po koncu hladne vojne, rešujejo svoje lastne spore brez Washingtona (glej Mazower 2002: 383). Tako so ZDA z aktivnim reševanjem balkanske krize potrdile svojo vodilno vlogo tako v svetu kot v zvezi Nato.

Po koncu hladne vojne sta tako EU kot ZDA smatrali srednjo in vzhodno Evropo za interesno sfero držav Unije. Vendar so ZDA hitro spoznale, da bodo morale poseči v krizo. ZDA so od evropskih držav pričakovale vodilno vlogo pri reševanju konflikta, zato je prihajalo do nesporazumov med obema stranema. Nesposobnost reševanja krize zaradi različnih interesov držav članic je pokazala politični deficit in spodbudila oblikovanje evropske varnostne in obrambne identitete (glej Dávid 2004: 42-43).

Po razpadu vzhodnega bloka se je pojavila nekakšna kriza identitete zveze Nato, saj ni bilo več nasprotnika, zaradi katerega je zveza v začetku nastala. Pojavljati so se začele teze, da je organizacija kot taka nepotrebna, saj je sovražnik izginil, zato so začele države članice z redefinicijo nalog in ciljev. Ker so se evropske države članice zavedale, da niso sposobne v tako kratkem času vzpostaviti lastne vojske evropske vojske, so podprle nadaljnji obstoj Nata. V uvodu Rimske deklaracije, podpisane novembra 1991, predstavniki držav članic zveze Nato ugotavljajo, da je z razpadom dvopolne ureditve

nastopilo obdobje, ko bo možno zgraditi novo evropsko varnostno arhitekturo temelječo na soobstoju in vsestranskem sodelovanju že obstoječih integracij na evroatlantskem območju (glej Grizold 1999: 72).

Na vrhunskem zasedanju Severnoatlantskega sveta v Washingtonu aprila 1999 so med drugim sprejeli tudi naslednji odločitvi:

- Za zagotavljanje varnega okolja, miru in stabilnosti na evroatlantskem območju bo Nato razvijal svoje zmogljivosti za preprečevanje konfliktov, okreplil pa bo tudi sodelovanje z ZEU, OVSE ter OZN.
- Konvencionalne in jedrske sile ZDA v Evropi so še naprej potrebne zaradi zagotavljanja varnosti stare celine, ki je »neločljivo povezana z varnostjo Severne Amerike«. Jedrske sile Nata imajo predvsem politični namen ohranjati mir in stabilnost na evroatlantskem območju (glej Grizold 2000: 242).

Oris odnosov med severnoatlantskima zaveznicama v devetdesetih letih lahko zaključimo s trditvijo, da so med njima potekali dve vrsti pogovorov:

- a) tisti, ki sta si jih sami želeli. Tukaj mislim predvsem na gospodarske,
- b) tisti, ki sta jih morali opraviti zaradi krize na Balkanu.

Obstajati pa bi morala še cela vrsta pogovorov o temah, ki so se jih v tem obdobju izogibali z namenom ohranjanja dobrih odnosov.

6. ODNOSI MED EU IN ZDA DANES

Tam, kjer so se odnosi med EU in ZDA v prejšnjem stoletju končali, so se v tem nadaljevali. Še vedno ostaja veliko tem in področij, kjer partnerici ne najdeta skupnega jezika ali pa – kar je z vidika EU še slabše – ZDA deluje enostransko ne ozirajoče se na svoje partnerje. Še bolj so tako začele ravnati takoj po tem, ko je nastopila administracija Georgea W Busha, kar je na njegovo politično usmerjenost razumljivo, saj so bili republikanci vedno manj naklonjeni multilateralnim odnosom. Nato se je leta 2001 zgodil še 11. september, ki je dodatno podkrepil Busheve ideje po ohranjanju ZDA kot edine velesile na svetu.

O odnosih po 11. septembru pišem kot o stanju danes, ker so dogodki po njem prinesli veliko sprememb, predvsem na varnostnem in političnem področju, ki še danes vplivajo na ves svet.

6.1 ODNOSI PO 11. SEPTEMBRU 2001

Po padcu berlinskega zidu, 9. novembra 1989, je bil 11. september 2001, ko sta padla WTC dvojčka, prav gotovo naslednji pomembni dan, ki je spremenil tok zgodovine.³⁸ Ne le v ZDA, ampak po vsem svetu. Po tem dnevu se je politična tehtnica iz gospodarskih pogovorov ponovno prevesila na obrambno-varnostne. Osrednjo vlogo pa je dobil boj proti terorizmu. V Evropi se je najprej zdelo, da na novo nastale razmere ZDA veliko bolj odgovarjajo kot tiste iz devetdesetih let 20. stoletja. Potem pa sta se zgodila še napada v Madridu, 11. marca 2004 ter Londonu, 7. julija 2005³⁹ in pokazalo se je, da tudi Evropa ni varna pred terorizmom in da bo ponovno potrebno strniti vrste v boju proti zunanjemu sovražniku.

---

³⁸ Zanimivo naključje je podobnost datumov obeh »padcev« - če 11. september zapišemo na ameriški način (9/11), dobimo evropski zapis datuma padca Berlinskega zidu (9. 11.).

³⁹ V VB je konec junija 2007 prišlo do spodletelih terorističnih napadov v Londonu in na letališču v Glasgowu.

V ZDA so se bliskovito odzvali na napade.⁴⁰ Najprej so sprejeli novo doktrino preventivnega napada, ki je po mnenju mnogih, tudi EU, v nasprotju z Ustanovno listino OZN. Na podlagi te doktrine so že čez nekaj mesecev strmoglavili talibansko vlado v Afganistanu. Zajete pripadnike talibanskega režima in Al Kaide so brez kakršnekoli pravne podlage prepeljali v zapor v svoje oporišče Gvantanamo na Kubi. Veliko večino teh »zapornikov« še vedno protipravno zadržujejo v ujetništvu, kar je povod za proteste humanitarnih organizacij in pozive politikov, tudi iz EU, naj jih izpustijo.

Nato je sledilo pogrevanje zgodbe o iraškem orožju za množično uničenje in njegovo iskanje s strani OZN. Med tem so ZDA že iskale morebitne zaveznike za napad in vsem je bilo jasno, da se bo ta zgodil, če se bo orožje za množično uničenje našlo ali ne. Napad koalicijskih sil, pod vodstvom ZDA in brez mandata OZN, se je zgodil sredi marca 2003. Že 1. maja 2003 je George Bush razglasil konec spopadov in začetek demokratizacije Iraka. Vojna danes še vedno traja, ubitih je bilo že preko 3.000 ameriških vojakov, k temu pa lahko prištejemo še nekaj sto iz drugih držav koalicije ter nekaj sto tisoč civilistov. Največji problem pa je, da tej moriji ni videti konca.

V Evropi so se že na začetku različno odzivali na ameriško novačenje zaveznic za vojno proti Iraku. Britanci so (bili), na čelu s Tonyem Blairom, njihova največja zaveznica. Bolj navdušeno so se jim pridružile večinoma še srednje- in vzhodnoevropske države – »nova Evropa«, ki do ZDA še vedno čutijo nekakšno hvaležnost, ker so jih pomagale »osvoboditi« izpod komunizma in jih demokratizirati. Zato so tudi bile pripravljene z Američani iti v Irak – da tja prinesejo demokratične spremembe. Na drugi strani pa je »stara Evropa« nasprotovala posredovanju v Iraku. Francoski predsednik Chirac in nemški kancler Schröder sta mislila, da je potrebno Evropo zgraditi kot enotno alternativo ameriški moči in namesto skupne politike dobila jasno delitev na staro in novo Evropo (glej Hladnik 2006). Zanimivo je, da si delitve na »novo« in »staro« niso izmislili v Evropi, ampak je izraz prvi uporabil takratni ameriški obrambni sekretar Donald Rumsfeld kot del kampanje pri iskanju podpore za napad na Irak.

---

⁴⁰ Obenem so zavrnili pomoč članic Nata, ki se je prvič v zgodovini skliceval na 5. člen Washingtonske pogodbe in razglasil, da je napad na eno članico Nata napad na vse članice.

Z daljšanjem vojne ni začela padati podpora samo ameriškemu predsedniku, ampak tudi njegovim največjim zaveznikom. Prva se je morala posloviti španska desna vlada pod vodstvom Aznarja, ki so jo nasledili Zapaterovi socialisti, katerih glavna izmed predvolilnih obljub je bila umik čet iz Iraka. Sledil je poraz Silvia Berlusconi v Italiji in postopen umik njihovih čet. Zadnji se je letos (2007) poslovil Tony Blair. V ZDA pa se na predvolilnih shodih demokratov že ves čas poudarja pomembnost umika iz Iraka, tako da si lahko v primeru zmage demokrata ali demokratke obetamo postopen umik ameriške vojske iz Iraka.

Ob začetku vojne so v ameriški javnosti, ob rekordno visoki podpori Bushevi protiteroristični politiki, prevevala antifrancoska in antinemška čustva, ker se ti dve državi nista hoteli priključiti koaliciji. Nekateri skrajni desničarji so šli celo tako daleč, da so vzpodbujali bojkot blaga iz teh držav⁴¹. Strasti so se kar hitro pomirile, saj sta Francija in Nemčija, pa tudi druge države, ki so nasprotovale vojni, privolile v pomoč pri povojni obnovi. Podobno se je zgodilo po padcu talibanskega režima v Afganistanu. ZDA so kot nekakšno »hitro zdravilo« – pridejo, strmgolavijo oblast in potem, ko vidijo, da se stvari ne odvijajo, kot so predvidevale, prosijo za pomoč pri obnovi ostale. Takrat pa pride na sceno EU z njeno gospodarsko pomočjo. Kot se je slikovito izrazil Timothy Garon Ash (2006: 219): »Amerika kuha, Evropa pomiva«. Tako nekako poteka odnos med EU in ZDA glede zunanjepolitičnih in varnostnih vprašanj v začetku tega tisočletja.

6.2 POLITIČNI IN GOSPODARSKI ODNOSI

Odnosi med gospodarskima supersilama na obeh straneh Atlantika ostajajo podobni kot so bili v devetdesetih letih. Še vedno so v ospredju dobri gospodarski in trgovinski odnosi, voditelji obeh strani še vedno poudarjajo neločljivo povezanost »Zahoda« tako na političnem, gospodarskem, varnostnem kot tudi družbenem in kulturnem področju. Teme, o katerih se ne strinjajo, pa so večinoma odrinjene v ozadje in se na vrhunskih srečanjih ne omenjajo pogosto. Ker so bili politični in gospodarski odnosi podrobno opisani že v

---

⁴¹ Ena najbolj nenavadnih stvari, ki se je zgodila v teh burnih časih, je bilo preimenovanje ocvrtega krompirja. Ameriški izraz za tega je french fries (francoski krompirček), kar je nekatere tako motilo (ali pa so samo našli priložnost za zaslužek?), da so ga preimenovali v freedom fries (krompir svobode).

poglavju 5.2.1., se bom tukaj osredotočil predvsem na tiste bolj neuskklajene. V tabeli 6.1 je prikazanih nekaj najpomembnejših tem sedanjega časa in (ne)uskklajenost med EU in ZDA glede teh. Zelo jasno se že na prvi pogled vidi, da so transatlantske teme večinoma dobro usklajene, medtem ko so vse ostale bolj ali manj neuskklajene.

TEMA	USKLAJENOST	NEUSKLAJENOST
TRANSATLANTSKE TEME		
celotni skupni interesi v svetu	x	
skupne vrednote	x	
javno mnenje	x	
širitev EU	x	
reforma EU	x	
sodelovanje med EU in NATO	x	
CFSP/ESDP	x	
boj proti terorizmu	x	
odzivi zunanje politike		x
mnenje elite		x
MEDNARODNA VARNOST		
zaznavanje groženj		x
vojna proti Iraku		x
širjenje orožja za množično uničenje		x
protipehotne mine		x
protiraketni ščit		x
vojaška akcija proti Talibanom v Afganistanu	x	
ODNOSI S TRETJIMI DRŽAVAMI		
odnosi z Rusijo	x	
sodelovanje na Balkanu	x	
rekonstrukcija povojnega Afganistana	x	
sodelovanje znotraj bližnjevzhodnega kvarteta	x	
odnosi z Izraelom		x
odnosi s Turčijo		x
odnosi s Kubo		x
odnosi z Iranom		x
odnosi s Sirijo		x
MEDNARODNE TEME		
humanitarno sodelovanje	x	
klimatske spremembe		x
smrtna kazen		x
mednarodno kazensko sodišče		x

Tabela 6.1: (ne)uskklajenost v političnem odnosu med ZDA in EU v času Busheve administracije (Ginsberg 2002: 14)

Glede vprašanj mednarodne varnosti vlada popolna neuskklajenost, kar je posledica tega, da ZDA delujejo enostransko in v zasledovanju lastnih interesov. Prav tako sta EU in ZDA neuskklajeni glede delovanja napram posameznim državam v svetovni skupnosti. Do Izraela in Turčije imajo Američani poseben odnos, ki sega v začetek hladne vojne. Turčija, ki je bila kljub nedemokracičnosti povabljenaa v zvezo Nato in še danes krši človekove pravice, je še vedno zelo močan ameriški zaveznik v Nato paktu in bodoči "trojanski konj" v EU. Izrael je že pregovorno največji zaveznik ZDA,⁴² nekakšna 51. zvezna država, saj v ZDA deluje izredno močan židovski lobi. Do teh dveh imajo ZDA boljši odnos kot EU, pri ostalih (Kubi, Iranu in Siriji) pa je ravno nasprotno, saj so te države na Bushevi »osi zla«⁴³, EU pa se trudi z njimi vzdrževati relativno dobre odnose. Prav tako so velike razlike med EU in ZDA na področju splošnih mednarodnih tem. Glede humanitarnega sodelovanja še ne toliko, ker v zadnjem času ZDA povečujejo količino humanitarne pomoči, čeprav je še vedno za kar nekaj krat manjša kot vsota, ki se porabi za vojno v Iraku. Večje probleme glede usklajenosti predstavljajo ameriška ravnodušnost glede okolja, njihovo nestrinjanje oz. nepriznavanje mednarodnega kazenskega sodišča ter njihov pogled na smrtno kazen. EU se zelo zavzema za spoštovanje Kjotskega protokola ter za prepoved smrtne kazni, kar je eden izmed pogojev za vstop v Unijo.

Bush mlajši je imel ob nastopu funkcije predsednika ZDA trdno izdelana stališča na dveh zunanjepolitičnih področjih. To sta bila obramba⁴⁴ in okolje. Na teh dveh področjih je Busheva administracija izstopila iz cele vrste predlaganih in obstoječih mednarodnih sporazumov, ne le Kjotskega protokola, ampak tudi sporazuma za nadzor trgovanja z manjšim orožjem, sporazuma za odpravo zemeljskih min in Konvencije o biološkem in kemičnem orožju. Ravno tako je nasprotovala vzpostavitvi mednarodnega kazenskega sodišča in se zavzemala za preklic Sporazuma o protibalističnih izstrelkih z Rusijo (glej Ash 2006: 119).

---

⁴² Sredi avgusta 2007 so ZDA in Izrael podpisali dogovor o vojaški pomoči, ki predvideva, da bodo Američani v naslednjih desetih letih Izraelu zagotovile 30 milijard dolarjev vojaške pomoči (glej RTV SLO 2007).

⁴³ George W Bush je konec leta 2001 na t.i. os zla postavil Iran, Kubo, Irak (takrat še pod vodstvom Sadama Huseina), Libijo, S. Korejo, Sudan in Sirijo.

⁴⁴ Mnogim ni znano, da je bil cilj njegove administracije postati nepremagljiva sila (kar so takrat že bili) že z nastopom mandata in ne šele po 11. septembru 2001.

ZDA so daleč najmočnejša sila na svetu in zato si lahko dovolijo takšno samovoljo in aroganco. Vendar se tudi zavedajo, da Evropa postaja gospodarsko vedno močnejša in da si na podlagi tega želi večjo politično moč glede svetovnih zadev. Problem EU je v tem, da svoje ogromne gospodarske moči ne more učinkovito pretopiti v politično, ker nima potrebne vojaške moči. EU je trenutno jasen primer neenakomernega razvoja, saj je že v srednjih letih po starosti in kot gospodarska sila v predpuberteti v svoji nesposobnosti za usklajeno vojaško delovanje in nekje vmes v svojih sposobnostih glede zunanje politike (glej Ash 2006: 110).

Toplakova (2004) trdi, da se bodo razlike med EU in ZDA kljub intenzivnemu sodelovanju med njima v prihodnje utegnile še poglobiti, če se bo EU v svetu uveljavila kot velesila z drugačnimi prioritetami od ameriških. Npr. če bo pred konkurenčnost za vsako ceno in drago vojaško obrambo, postavila blagostanje svojih prebivalcev in intenzivno prispevala k reševanju perečih globalnih problemov, kot so revščina, lakota in onesnaževanje okolja.

EU lahko uvrstimo ob bok velikih svetovnih sil kot so ZDA, Japonska, Kitajska in Rusija, ki bodisi s svojo ekonomsko bodisi politično in vojaško močjo odločilno posegajo v mednarodne odnose (glej Benko 1997: 238). Vendar pa je EU danes svetovna sila le zaradi svoje gospodarske moči in v tem trenutku zelo spominja na Japonsko, ki je prav tako gospodarsko izredno razvita, a na mednarodni politični sceni nima takšne veljave, kot bi si jo zaslužila. Tudi ona nima razvite močne vojske⁴⁵, ki bi podprla njena politična prizadevanja.

Očitno je v začetku 21. stoletja še vedno zelo pomemben faktor vojaška moč. In kot bomo videli v naslednjem podpoglavju, je EU še kar nekaj časa ne bo imela dovolj in bo na obrambnem področju še naprej ostajala odvisna od ZDA. Še prej pa si pogledajmo način, kako si ZDA zagotavljajo svoj vpliv v vedno večji Uniji – s pomočjo trojanskih konjev.

---

⁴⁵ Japonska ima skromne obrambne sile, ki ne smejo zapuščati države. Te omejitve so posledica kaznovanja države po koncu druge svetovne vojne. Prihod japonskih vojakov v Irak je zato bil preseden.

6.2.1 Trojanski konji

Izraz se v evropskem prostoru uporablja za države, ki so ali bi naj bile bolj naklonjene dobrim odnosom z ZDA kot z EU. V preteklosti si je to etiketo prislužila VB zaradi njenega »posebnega odnosa« z ZDA. S sprejetjem vzhodno- in srednjeevropskih postkomunističnih držav v Unijo pa se je ta »klub« razširil. V novih članicah so Američanom zelo hvaležni za padec komunizma in za vso pomoč pri tem. Prav tako so ZDA ravnale politično zelo modro, ko je zveza Nato leta 1999 sprejela Češko,⁴⁶ Madžarsko in Poljsko. To je v teh državah samo še vzpodbudilo proameriška čustva.

Poljaki, Čehi in Madžari so čutili, da jih je izmed dveh najbolj dominantnih organizacij Zahoda iz hladne vojne Nato sprejel prej in prijazneje kot EU, čeprav so pričakovali ravno nasprotno (glej Ash 2006: 113). To je bila zelo preračunljiva in koristoljubna politika ZDA, s katero so nase še bolj navezali te države in si povečali vpliv v Evropi.⁴⁷ Pri srednje- in vzhodno Evropejcih je to privedlo do tega, da so začeli gledati na EU kot na nek veliko bolj elitni klub od Nata, ki še kar ne more dojeti, da je delitve Evrope konec. Takratno razpoloženje v teh državah najbolje ponazarja dokaj pikra misel Sikorskega: »Obstaja sum, da se imajo zahodno Evropejci za nekaj boljšega samo zato, ker so imeli srečo, da so preživeli hladno vojno na strani, ki je bila »osvobojena« s tanki, ki so nosili belo zvezdico namesto rdeče« (Sikorski 2003).

Zelo glasna podpora Ameriki prihaja iz novih demokratičnih držav srednje in vzhodne Evrope, najbolj pa iz največje med njimi – Poljske, ki jo na ZDA veže več dejavnikov. Prvi je okrog 10 milijonov Američanov poljskega porekla, ki z domovino ohranjajo žive vezi. Drugi je ta, da so bili po padcu komunizma na Poljskem nekateri ključni gospodarski svetovalci iz ZDA. Pozabiti ne smemo materialne podpore pri boju zoper komunizem. Potem je tu še seveda čut hvaležnosti⁴⁸ do ZDA, ker so jim pomagali

---

⁴⁶ Takratna državna sekretarka – prva v zgodovini ZDA – Madeleine Albright je bila rojena Marie Jana Korbelová v Pragi na Češkoslovaškem (glej The Washington Post 1998).

⁴⁷ Obenem pa kazanje mišic oslabei Rusiji, saj se je Nato globoko zažrl v celino in bil že skoraj na njenih mejah.

⁴⁸ Čut hvaležnosti je veliko močnejši od zamere zaradi ameriške in britanske »izdaje« na Jalti 1945.

premagati komunizem. Vendar pa je napačno sklepanje, da so Poljaki zaradi proameriških čustev antievropski. Večina izobraženih Poljakov tako kot njihovi vrstniki v drugih srednje- in vzhodnoevropskih državah zelo verjame v evropsko združevanje. V bistvu veliko bolj kot večina zahodnih Evropejcev. Zato neradi delajo razlike med obema poloma Zahoda – med ZDA in EU. Iz te navezanosti na »oba Zahoda« se je rodila skovanka »evroatlantski«, ki jo je najraje uporabljal češki predsednik Václav Havel. Pred razpadom komunizma te besedne zveze ni uporabljal nihče. V uporabi sta bila »atlantsko zavezništvo« in »čezatlantski odnosi« (glej Ash 2006: 89-91).

Te države podpirajo ZDA tudi zato, ker se jim zdi Busheva križarska politika veliko bolj sprejemljiva, saj se še sami spominjajo časov, ko so bili del prodemokratičnih sprememb pod vplivom ZDA. Ljudje imajo občutek, da so skupaj z ZDA premagali SZ in zato še danes čutijo veliko hvaležnost (glej Dávid 2004: 44).

6.2.2 Trgovinski spori

Ko govorimo o odnosih med EU in ZDA v zadnjih letih, ne moremo mimo trgovinskih sporov, ki so se pojavili z gospodarskim vzponom Unije in njeno vzpostavitvijo enotnega evropskega trga. Spori potekajo zaradi ukrepov, ki jih uvajajo ZDA, z namenom zaščititi lastno gospodarstvo. Proti tem se EU bori znotraj Svetovne trgovinske organizacije (WTO – World Trade Organization) in z lastnimi trgovinskimi protiukrepi. ZDA pa se kljub kršitvam pravil WTO-ja nanj tudi rade obračajo, ko je potrebno okrepiti svoje pritožbe proti dejanjem EU. Najbolj znana trgovinska spora med ZDA in EU sta bila spor zaradi banan⁴⁹ in spor zaradi ameriških carin na uvoz jekla, s katerimi so ZDA poskušale oživiti svoja propadajoča jeklarska podjetja. Kljub občasnim sporom v določenih sektorjih pa nobena stran ne dovoli, da bi ti pokvarili širši odnos. Glede na ogromne količine trgovine, ki dnevno poteka preko Atlantika, so ti trgovinski spori imeli vpliv le na okrog 2% trgovine med EU in ZDA. (glej Menart 2003: 115 in European Commission 2007b).

---

⁴⁹ Zanimivo je, da je do spora prišlo zaradi artikla, ki ga ne pridelujejo ne v ZDA in ne v EU, vendar so bili vpleteni trgovski interesi obeh strani.

Ameriško in evropsko gospodarstvo je po koncu hladne vojne postalo izredno povezano in prepleteno. K temu so najbolj pripomogle neposredne tuje naložbe, kar pomeni, da so ameriška podjetja v lasti evropskih in obratno. Leta 2001 je polovica zunanjega dohodka ameriških družb prihajala iz EU, evropske družbe pa imajo v lasti približno dve tretjini vseh tujih podjetij v ZDA. Ta povezanost pa pomeni tudi delovna mesta. Okrog 6 milijonov Evropejcev ima službo zaradi ameriških vlagateljev in kakih 7 milijonov Američanov se ima za svoj zaslužek zahvaliti evropskim vlagateljem (Quinlan 2003 v Ash 2006: 93-94). Ravno zaradi te prepletenosti so občasni trgovinski spori skoraj brezpredmetni.

Veliko pomembnejša tema, vsaj na evropski strani, je zagotavljanje varnosti in obrambe članic EU. Razprave so bile živahne že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so morale ZDA posredovati v neposredni bližini Unije zaradi njene nesposobnosti reševanja konfliktov. Vprašanje varnosti EU je po terorističnih napadih v zahodnem svetu še pridobilo na pomenu.

6.3 VPRAŠANJE VARNOSTI EU

EU si zagotavlja varnost s preventivnim delovanjem in ne z vojaškimi posegi, kot to počnejo ZDA, čeprav naj bi bile vojaške akcije ZDA po 11. septembru tudi preventivne (preemptive war). Unija je ena tistih, ki zagotovi največ sredstev za države v razvoju, za Bližnjevzhodni proces⁵⁰ in za zagotavljanje miru v nekdanji Jugoslaviji. Teh sredstev je več kot polovico vseh svetovnih denarnih sredstev. Tudi druge politike EU, kot sta kmetijska in ribiška, imajo pomembne zunanje razsežnosti. Vlogo EU v zunanjih odnosih je še bolj okrepila Evropska gospodarska in denarna unija ter uvedba enotne valute. Vendar pa EU ostaja močna predvsem na gospodarskem področju, ne pa tudi na političnem in vojaškem.

EU se angažira pri reševanju nekaterih zadev, ki sodijo v okvir širšega koncepta varnosti, kar pa ima večje notranje kot zunanje implikacije, saj zagovarja nadaljnje povezovanje in

---

⁵⁰ EU je največja donatorka palestinski vladi.

krepitev evropskega jedra. Z odločitvijo članic EU, da želijo postati svetovni dejavnik, je prišlo do razvoja bolj kohezivne zunanje identitete EU v okviru skupne zunanje politike. To pa je vplivalo na njene varnostne interese in obrambo, saj bo to pomenilo večjo grožnjo evropski varnosti (terorizem), obenem pa bi morale pomeniti povečane naložbe vseh članic v skupno obrambo (glej Grizold 2000: 293-294). Tukaj se pojavi podobna težava kot pri večini evropskih tem – nesoglasja med državami članicami in neskončno dolgi postopki pogajanj in usklajevanj. Zato je kljub željam in vizijam o lastni vojski Nato še vedno edina obrambno-vojaška organizacija v evropskem prostoru.

Nadaljnji obstoj in razvoj Nata je odvisen predvsem od prihodnjega evropsko-ameriškega sodelovanja glede varnosti in pripravljenosti evropskih držav, da oblikujejo skupno varnostno-obrambno politiko ter okrepijo skupno obrambno strukturo. EU je po drugi strani potrdila svojo pripravljenost za oblikovanje skupne obrambne politike in strukture, ki bo neodvisna od Nata (glej Grizold 2000: 299). Obenem pa voditelji Evropske unije poudarjajo, da zveza Nato ostaja temelj kolektivne obrambe njegovih članic in da bo še naprej igrala pomembno vlogo pri obvladovanju kriznih razmer (glej Nato Office of Information and Press 2001: 359).

Natova sposobnost posredovanja na razdalji, zmožnost premestitve vojske tja, kjer je potrebna, sta odvisna predvsem od ameriškega prispevka. Zato je bil v decembru 2002 sklenjen dogovor o tem, kako bodo Evropejci lahko občasno uporabljali del Natovih zmogljivosti, sredstev in objektov brez uporabe vojaških zmogljivosti članic Nata, ki niso hkrati članice EU. Nato ostaja edina organizacija v evroatlantskem prostoru, ki ima na voljo resnično silo, s katero lahko podpre svojo politiko (glej Trapans 2003: 83).

Na podlagi negativnih izkušenj z Balkana se je EU odločila vzpostaviti svojo lastno obrambno strukturo. Osnova te je Evropska varnostna in obrambna politika (EVOP), ki spada pod okvir SZVP. EVOP je osnova za pošiljanje vojaških ali policijskih sil na krizna območja za izvajanje humanitarnih operacij, ohranjanje miru, krizni management in celo vzpostavljanje miru. Vojaške akcije lahko izvrši posebna enota za hitro posredovanje pod poveljstvom EU, ki je ločena od Nata, ima pa dostop do njegovih virov (Evropska komisija 2004).

Nato ostaja osrednji del ameriške politične strategije za Evropo, vendar pa je postranskega pomena za ameriško vojaško strategijo za globalno vojno proti terorizmu (glej Ash 2006: 122). ZDA se v novem tisočletju raje odločajo za koalicije v boju proti terorizmu, za obnovo in ohranjanje miru pa uporabijo zvezo Nato. Lep primer te strategije je Afganistan, ki mu bo verjetno sledil Irak po umiku ameriških oz. koalicijskih sil. Nato, še vedno daleč najmočnejša vojaška zveza na svetu, tako ostaja orodje Američanov za politično kontrolo Evrope.

Prav zato bo vloga, ki jo bo imela EU pri urejanju evropskih in svetovnih vprašanj v veliki meri odvisna tudi od tega, kakšne odnose bo imela z ZDA. Amerika, ki je tradicionalno prednjačila pri zagotavljanju varnosti zahodni Evropi, je sicer naklonjena evropskemu povezovanju, toda le toliko, da to ne bo ogrozilo njenega vodilnega položaja v svetu oz. vodilne vloge zveze Nato v Evropi (glej Grizold 2000: 294).

7. ZAKLJUČEK IN RAZMIŠLJANJE O PRIHODNOSTI ODNOSOV

Na začetku pričujočega dela sem zastavil dve tezi, ki se nanašata na odnose med EU oz. njenimi predhodnicami in ZDA. Prvo tezo, ki se glasi: »ZDA so imele, zaradi gospodarskih, političnih in varnostnih koristi, pomembno vlogo pri nastajanju Evropske unije.« lahko v celoti potrdim. Skozi delo sem ugotovil, da so ZDA po koncu druge svetovne vojne vedno podpirale evropsko gospodarsko združevanje z namenom, utrditi kapitalistični zahod v boju proti SZ. Zaradi tega in v strahu pred popolnim zlomom zahodnoevropskih držav (kar bi lahko pomenilo plodna tla za komunizem), so takoj po vojni začeli s finančno, materialno in vojaško pomočjo zahodnim zaveznikom. Res je, da je bila pomoč nekakšna investicija ZDA v Evropo, saj so Američani dobro vedeli, da se bodo ti vložki začeli prej ali slej obrestovati. In to se je tudi zgodilo. ZDA so v Evropi dobile najmočnejšega zaveznika in trgovinskega partnerja. Vendar pa so združevanje Evrope podpirali le v toliki meri, da jim to ni škodovalo. Zavzemali so se za močno gospodarsko povezano Evropo, ne pa tudi za politično povezano, ki bi lahko postala močna konkurentka v prizadevanjih za njihovo svetovno hegemonijo. Dokler je trajala hladna vojna, so imele ZDA, predvsem zaradi svoje velike vojaške prisotnosti v Evropi, zelo močan vpliv na svoje zahodnoevropske zaveznice.. Vedno, ko so želele podkrepiti argumente proti njim ali pa, ko so postale evropske države preveč svojeglave, so zagrozili z umikom čet in na ta način kontrolirale Evropo. Leta 1963 je John F Kennedy zagrozil z umikom ameriških sil iz ZRN, ker sta Francija in Nemčija podpisali, po mnenju ZDA protiameriško, Elizejsko pogodbo. Podobno je ravnal Richard Nixon med ameriško-evropsko krizo v letu 1973, ki se je začela zaradi jomkipurske vojne. V teh primerih je Američanom sovjetska vojaška prisotnost v vzhodni Evropi zelo koristila. Ko pa je komunistična nevarnost na vzhodu izginila, ni bilo več potrebe po ameriški vojski v Evropi in s tem so ZDA izgubile enega svojih najmočnejših adutov v kontroli Evrope. Po koncu hladne vojne je zato postala Evropa veliko bolj samostojna in začela stremeti k večji mednarodni moči. Američanom to seveda ni po godu, saj ne morejo Evropi več diktirati politike, ki bi so jo sami želeli.

Tukaj pa pridemo do druge teze, ki se glasi: »Če hoče Evropska unija postati pomemben akter na svetovnem političnem in gospodarskem prizorišču, se mora znebiti prevelikega ameriškega vpliva.« in jo lahko deloma potrdim. Tudi zato, ker sem ob pisanju dela ugotovil, da je EU že sedaj najmočnejši akter na gospodarskem področju. To je Uniji uspelo kljub močnemu ameriškemu vplivu. Glede svetovnih političnih ambicij pa so razmere drugačne in Unija ne bo mogla postati pomemben političen akter na tako preprost način. Kot sem ugotovil že pri prvi tezi, ameriški vpliv izvira iz hladne vojne in njihove podpore zahodnoevropskim demokracijam. Zelo pomemben faktor vpliva ostaja zveza Nato, predvsem zato, ker se članice EU niso sposobne konkretno dogovoriti o lastni vojski. Vojaška moč ostaja tudi v 21. stoletju pomemben faktor določanja velesil. In ne glede na to, da je EU gospodarsko izredno razvita in da uvaja nove načine preprečevanja kriz, še vedno ostaja drugorazredna sila. Glede tega ostajata za EU dve rešitvi: ali se bo svet toliko spremenil, da vojska ne bo več tako pomemben faktor, kar je skoraj neverjetno in drugič, da se znebi ameriškega vpliva in začne z lastno vojsko. EU se zaveda, da se mora osvoboditi prevelikega ameriškega vpliva. Vprašanje je le kdaj, če sploh, se bo to zgodilo.

Najintenzivnejši odnosi med EU in ZDA po koncu hladne vojne so bili gospodarski. Trgovina in naložbe med njima so se razmahnile, gospodarstvo se je izredno prepletlo. Medtem je čezatlantski politični odnos veliko krat zašel v krizo, predvsem zaradi vedno večje želje Unije, da postane svetovna politična velesila.

V prihodnje bodo morale ZDA bolj računati na EU, ne samo zaradi njene vodilne vloge v svetovni trgovini in gospodarstvu, temveč tudi zaradi vedno večjih centrov moči drugje po svetu. Če bo želel Zahod ohraniti vodilno vlogo v svetu, bo moral ostati enoten. Rusija, Kitajska, Indija, Brazilija so samo nekatere od držav v vzponu, ki stremijo k čim večji svetovni moči. ZDA bodo v prihodnje zelo potrebovale EU, če bodo želele ohraniti primat v svetu. Prav tako bo Evropa še vedno potrebovala ameriško obrambo. Ravno v tem času so zelo aktualne debate o ameriškem protiraketnem ščitu na Poljskem in na Češkem, ki bi varoval celo Evropo. Še vedno nas nameravajo varovati ZDA. To je le eden od pokazateljev, da se razmere v bližnji prihodnosti ne bodo drastično spremenile.

Odnosi med EU in ZDA bodo verjetno ostali na podobni ravni kot v vsem obdobju po koncu hladne vojne. Državniki bodo še naprej poudarjali izredno pomembnost odnosov med največjimi zavezniki ter kako so ti odnosi vzorno dobri. V resnici bodo ZDA še naprej delovale enostransko v vseh zadevah, ki so za njih nacionalnega pomena. Z Evropo bodo sodelovali pri manj pomembnih temah in tistih, pri katerih bodo že v naprej vedeli, da imata obe strani podobna stališča. Prav tako bodo ZDA še naprej izkoriščale Evropo za saniranje posledic njihovih napadov ob »izvažanju« demokracije v države, bogate z nafto. EU pa se bo še naprej poskušala uveljaviti na svetovnem političnem zemljevidu preko preprečevanja konfliktov, gospodarskih pomoči, humanitarnih akcij, varovanja okolja in ostalih, s stališča ZDA, manj pomembnih tem.

Prihodnost odnosov med EU in ZDA še vedno bolj ali manj načrtujejo Američani. Evropa pa se obnaša, kot da je že navajena tega diktiranja tempa še iz hladne vojne. Takšno stanje bo obveljalo, dokler ne bodo evropske države resnično pripravljene na odpoved velikega dela suverenosti, da se bo lahko zunanja politika EU dejansko sprejemala v Bruslju in bo lahko imela EU lastne obrambne sile, ki ne bodo odvisne od ZDA. Do takrat lahko vsaj poenostavijo in racionalizirajo zapletene postopke evropske zunanje politike, da bodo ZDA vsaj vedele, s kom se pogovarjati glede česa. Dokler ne bo prišlo do tega, bodo v evropsko-ameriških odnosih še vedno prevladovali bilateralni odnosi ZDA s posameznimi članicami in njihovi poskusi vplivanja na evropsko politiko preko teh.

Če bi kakemu Nemcu ali Francozu ali kateremukoli drugemu prebivalcu Evrope leta 1945 rekli, da bo čez 60 let živel v demokratični, združeni in bogati Evropi, ki bo štela malo manj kot pol milijarde prebivalcev in se bo raztezala od Lizbone do Talina in od Dublina do Nikozije, bi nas verjetno samo debelo pogledal in vprašal, kje smo bili zadnjih nekaj stoletij. Vendar pa je ta neverjetna in perspektivna Evropa danes realnost. EU je subjekt »sui generis« in to ne samo po zgradbi in nastanku, ampak zaradi veliko faktorjev, saj je kot »država« nekaj posebnega iz vseh možnih zornih kotov. Pri prebiranju literature sem zasledil ideje po oblikovanju evropske identitete na podlagi nasprotovanju ZDA. Menim, da so časi, ko so se narodi združevali na podlagi sovraštva do drugih minili in da je potrebno evropsko identiteto graditi povsem na novo. Predvsem

se je potrebno zavedati, da sta si Evropa in ZDA zelo različni in da v Evropi nikoli ne bodo nastale Združene države Evrope. Evropa je drugačna od Amerike in takšna naj tudi ostane.

Evropsko unijo trenutno sestavlja 27 držav članic, ki se medsebojno razlikujejo po številnih kazalcih od površine, števila prebivalcev, vse do razvitosti ter nacionalnih interesov. Združiti takšno paleto različnih držav, že do stopnje, kjer je EU sedaj, je bilo še pred nekaj desetletji samo utopija. Vendar pa se evropsko združevanje sedaj ne sme ustaviti. V zadnjih treh letih se pojavljajo težave glede evropske ustave, ki bi lahko bistveno izboljšala delovanje Unije. Najprej so Pogodbo o Ustavi za Evropo – kot se je uradno imenovala – zavrnil v Franciji in na Nizozemskem. Nato so njeno sprejemanje zamrznili za nekaj časa, da bi medtem lahko prišli do bolj kompromisne rešitve. Na pogajanjih pred koncem nemškega predsedovanja, julija 2007, so voditelji držav članic prišli do nekakšnega kompromisa, ki ne predvideva več ustave ampak novo pogodbo. Kar že samo po sebi pomeni manj poglobljeno in centralizirano Unijo, kot jo je predvidevala ustavna pogodba. Vendar kot pravi Toplakova: »zelo velike ideje potrebujejo zelo veliko časa za uresničenje, in združena Evropa je tako velika ideja, /.../ da se komaj zavedamo, čemu smo priča« (Toplak 2004). Zato je potrebno Evropi pustiti predvsem čas. V sedanjem svetu se je še vedno zelo težko odpovedati suverenosti, četudi prinaša poglobljeno združevanje veliko večje prednosti. Evropa se mora poenotiti in se odločiti, kam v prihodnje. Naj zaključim s citatom Garton Asha (2006: 97), ki kaže na stanje v odnosih med obravnavanima subjektoma: »Če so Američani zmedeni glede tega, kakšni so cilji Evrope, imajo dober razlog za to, saj je Evropa sama zmedena«.

8. LITERATURA IN VIRI:

- Arah, Metka (1995): *Evropska unija. Vizija političnega združevanja*. Ljubljana: Arah consulting.
- Ash, Timothy Garton (2006): *Svobodni svet*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bebler, Anton (2006): *Temelji Evropske unije*, Učno gradivo. Ljubljana: FDV.
- Benko, Vladimir (1997): *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2000): *Navodila za pisanje - seminarske naloge in diplomskega dela*. Ljubljana: FDV.
- Dedman, Martin J. (2000): *The Origins and Development of the European Union 1945–95. A history of European integration*. 2. izdaja. London: Routledge.
- Davies, Norman (1997): *Europe. A history*. 2. izdaja. London: Pimlico.
- Dávid, Andor F. (2004): *Vpliv ZDA na evropsko integracijo*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Evropska komisija (2004): *Svetovni igralec. Zunanji odnosi Evropske unije*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Ferfila, Bogomil (2002): *ZDA, Svet na dlani*, 7.knjiga. Ljubljana: FDV.
- Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton in Bogomil Ferfila (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Grizold, Anton (2003): Nacionalna varnost ZDA. V Bogomil Ferfila (ur.): *Politične institucije, politike in proračun: Severnoameriški razgledi*, 327–407. Ljubljana: FDV.
- Hladnik, Ervin (2006): Intervju Jacques Rupnik, strokovnjak za evropska vprašanja: Evropsko idejo razjedata negotovost in tesnoba. *Dnevnik*, 15.7., 34–35.
- Ješovnik, Peter (2000): *Evropska unija. Zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe*. Koper: Visoka šola za management.
- Kissinger, Henry (1999): *Years of Renewal*. New York: Simon&Schuster.
- Mazower, Mark (2002): *Temna celina: dvajseto stoletje v Evropi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Menart, Matjaž (2003): *Evropska unija kot velesila v globalnem gospodarstvu: Tekmica ali partnerka Združenih držav Amerike?* Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
- Nugent, Neill (1994): *The government and politics of the European Union*. London: The Macmillan Press.
- Osojnik, Marta (2005): *Evropa in Velika Britanija: Zgodovina odnosov in perspektive*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Nato Office of Information and Press (2001): *Priročnik o zvezi Nato*. Brussels.
- Toplak, Cirila (2003): *Združene države Evrope: Zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: FDV.

- Trapans, Jan Arveds (2003): *Severnoatlantsko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.
- Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: FDV.

8.1 INTERNETNI VIRI:

- Cameron, Fraser (2004): *The EU and the US: Friends or Rivals?* Dostopno na <http://dspace.anu.edu.au/handle/1885/41744> (31. julij 2006).
- European Commission (2004): *A world player. The European Union`s external relations*. Dostopno na <http://europa.eu.int/comm/publications> (24. april 2006).
- European Commission (2007): *The EU's relations with the United States of America: Transatlantic Economic Partnership - Action Plan*. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/economic_partnership/trans_econ_partner_11_98.htm (20. junij 2007).
- European Commission (2007a): *EU's relations with the United States of America: Overview*. Dostopno na http://ec.europa.eu/external_relations/us/intro/index.htm (24. julij 2007).
- European Commission (2007b): *Bilateral Trade Relations: USA*. Dostopno na http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/usa/index_en.htm (24. julij 2006).
- European Union – Delegation of the European Commission to the USA (2007): *Washington Delegation History*. Dostopno na <http://www.eurunion.org/delegati/history.htm> (24. julij 2007).

- Ginsberg, Roy H. (2002): *United States-European Union Political Relations in the Bush Administration*. Dostopno na http://www.ecsanet.org/ecsaworld6/contributions/session3/ginsberg_new.doc (5. julij 2006).
- *Helsinška sklepna listina*, sprejeta in razglašena na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi, 1. avgusta 1975. Dostopna na http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (15. avgust 2007).
- *Pogodba o Evropski uniji*, sprejeta in razglašena na zasedanju Evropskega sveta, 7. februarja 1992. Dostopna na <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> (19. avgust 2007).
- Portal Evropske unije (2007): *Dejavnosti Evropske unije: Zunanja in varnostna politika*. Dostopno na http://europa.eu/pol/cfsp/overview_sl.htm (24. julij 2007).
- RTV SLO (2007): *Izrael do orožja z ameriškim denarjem*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_men=2&c_id=149708 (16. avgust 2007).
- Sikorski, Radke (2003): *Kast Is Bet: Merica's friends in Europe, and what they understand*. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1282/is_6_55/ai_98954241 (19. avgust 2007).
- The Council of the European Union (2007): *EU – US Relations*. Dostopno na http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showpage.asp?id=393&lang=en (24. julij 2007).
- *The New Transatlantic Agenda*, sprejeta in razglašena na evropsko-ameriškem vrhu v Madridu, 3. decembra 1995. Dostopna na http://ec.europa.eu/external_relations/us/new_transatlantic_agenda/index.htm (23. julij 2007).

- The United States Mission to the European Union (2007): *Transatlantic Relations: The U.S.-EU Partnership*. Dostopno na <http://useu.usmission.gov/Dossiers/TransAtlantic/default.asp> (23. julij 2007).
- The Washington Post (1998): *Madeleine K. Albright: Secretary of State*. Dostopno na <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/govt/admin/albright.htm> (24. julij 2007).
- Toplak, Cirila (2004): *Združene države Evrope*. Dostopno na http://24ur.com/bin/article.php?article_id=2038948 (24. julij 2007).
- *Transatlantic Declaration*, sprejeta in razglašena na srečanju med ZDA in ES, 22. novembra 1990. Dostopna na <http://www.eurunion.org/partner/transatldec.htm> (22. julij 2007).